Ka Mied Badum Kan Jah

(Kyrpang ia ki Samla)

La Iam ka sah baroh shimied
Hynrei Jingkmen ka wan mynstep

H.W. STEN

Rs.2.50

Ka Mied Badum Kan Jah

(Kyrpang ia ki Samla)

La Iam ka sah baroh shimied
Hynrei Jingkmen ka wan mynsiep

H.W. STEN

Rs.2.50

PREFACE

It is after a research of three years that the present work could be presented to the readers. Its aim is to acquaint our young people of some feelings which they need to know in their dealings with their contemporaries. Older people, on the other hand, will find in it an interesting review of their own past experiences-golden or silver, sweet or bitter though they might have been which they may have forgotten. Therefore, with the law of contrast as well as of similarity they will now recall those past experiences.

A well-informed reader may find in it a combination of the author's own philosophy with some branches of knowledge, nevertheless my intention has been to make it a small part of the study of the problems of our young people.

The works of some western scholars including some of the classical works of Dr. Orison Swett Marden have been of great help to me. All suggestions from the readers which will make this book even more useful are cordially welcomed.

AUTHOR

Shillong,
2nd July 1966.

Preface to the Second Impression

This small book which has been out of circulation since 1967, one year after its publication, has been reprinted. This was possible through the interest taken by my friend, Mr. D. Mawlong who took the care to see the proof, and to see the book out. We were aware of the interest taken by our young friends in the Khasi and Jaintia Hills when they started enquiring about a few copies which I did not have.

I did not intend to make **Ka Mied Badum Kan Jah** a piece of literature. To be true to scholars of the day, it was my strong and silent reaction to the note I received from the DPI, Assam when I submitted it for financial assistance that made me publish it at my own cost. The scholar who studied the manuscript did not show how the book could be improved, at least his note was prohibitive. I allow it to come out as it was first published for record, my own record as well as of my friends and well-wishers. The next edition will certainly retain the same spirit but will wear a new look, you may call it a mature one. Till then, it is intended to be read just to kill the reader's time.

Garikhana, H.W.Sten

Shillong, July 2, 1979

CONTENTS

KA MIED BADUM RAN JAH

1. PHIN SNGEWTHUH YNDA PHI LA MAD

NGA JU iohsngew na kiwei ba ka mluh ka long ka babang bad ka shini ka bathiang ; u sohmyndong uba jew bad u sohngang uba kthang, hynrei nga sngewthuh ia kita ki jingmad ynda nga la mad ïa ki da lade hi.

Ngi ju sngewlem ruh ia la ki paralok haba la bat ïa ki ha ki Examination jong ki, hynrei ngi sngewthuh haduh katno ka jingsngewsih ka trei ha ki tad ynda ngi la shahjop'shisien ha ki kynja jingialeh kiba kum kita. Ha ki lynnong kiba bud ngin pule ïa ki shiphew tylli kiei kiei kiba ki khynraw jong ngi ki shait ïakynduh ha ka jingïadei jong ki para khynraw Lada ïalade phi long iwei na ki, kine ki lynnong kiba bud kin ïarap shibun ïa phi ban sngewthuh ialade ha kano ka bynta phi don. Nga lah ban ong ba phi long iwei na ki nongieit kiba nang tam bad iba lah ban ri ia ka jingieit ba phi don ïa la i paralok kham slem. Hynrei ka jingim jong kiba bun ki samla hi, ngi shem ba lajan mar shiteng na ki, ki jam bunsien sha ki pud jong ka hima ka jingmut jong ki. Kum sha ki pud ka jingartatien, ka jingieit, jingbynnohthiah, jingtharai, jingsngewjew mynsiem, ka jingsngew sah marwei, ka jingsngewkhriat ka jingieit, bad ki pud ka jingïakhlad hi.

Lada phi la mad teng ïa ka jingkthang ka jingïakhlad, lane, ki jingsngewskuñ ka dohnud haba phi la poi sha kitei ki hima ka jingmut-jingpyrkhat jong phi ; kane ka kitab kan kit biang ïa phi sha kito ki por ba phi don hapoh kitei ki syrngiew badum jong ka jingmut jong phi hi, ban shu peit kai kumno phi la lait na ki. Lada phim pat ju sah hapoh kitei ki syrngiew bakhriat jong ka jingmut-jingpyrkhat, phin sa sngewthuh ïa ki ynda phi la mad ïa ki da lade hi. Kine baroh kiba ngin sa pule ki

Jong ki nongshun ki bakhraw tam jong ka jingkoit-jingkhiah jong phi, bad ki long ki ksuid bah jong ka jingieit bajanai jong phi ïa ita iba phi ieit.

Ngam bakla, ha ki por ba phi don hapoh kitei ki hima ka jingmut jong phi, la tap ïa phi da u lyoh la uba dum long ne uba rben lieh kat haduh ba bunsien hi phim lah shuh ban ïohi aïu ba don sha pyrshah jong phi Phim dei ban klet ba kito ki syrngiew badum jong ki jingpyrkhat babunjaid jong phi kin jah ha kawei ka sngi. Bad ynda kin jah kumta, phin shem ba ka sun ka jingim kan shai kdar.

---

2. KA JINGIEIT.

JINGIEIT, jingieit, jingieit. Kaei sha kane ka jingieit ? Kumno ka trei ha ka jingmut bad dohnud u briew ? Badno sha yn pynsyriem ïa ka ? Ka jingieit ka long kaba donkam katta katta ha ka jingim jong ngi. Iwei pa iwei i briew ha kane ka pyrthei i ieit hi ïano re ïano ne iaei re iaei. Ngi lah pat ban phiah ïa ka ha ki katto katne ki bynta, kum : Ka Jingieit kyllum, ka jingieit arsap bad Jingieit bajanai. Hynrei hangne ngan iakren bad phi shaphang ka jingieit hapdeng ki khynraw.

Ka jingieit ka sdang ha u briew katba kum ki jingjia bad jingshem jong u hi. Ka jingieit kaba la pynshong nongrim ha ka jingitynnat ïa ka briew ka lah ban sdang kyndit ha ka dohnud u briew naduh ba u u ïohi nyngkong ïa ka hi ; bad ka lah pat ban kut kloi khlem da dei por.

Ka jingieit kaba shisha imat kam pynkhih ei ei ïa ka jingmut u nongieit ban ïa khublei kyrkieh bad ka pyrem bathiang ka jingim. Nga artatien shibun, lada uno uno uba ieit shisha ïa ka briew naduh ka dohnud bad uba shaniah ïa ka un sngewdonkam ban ïathiah lang bad ka bad ban pyndep lut bad kyrkieh ïa ki kam-ram kata ka jingthiah lang. Lada kata ka jingsngew ka long kumta ha baroh arliang, khlem pep kita ki shijur kin ïa kynrup iwei ïa iwei khlem pat dei por, khlem pat da ïa ithuh bha iwei ïa iwei, bad kaba kum

kata kaei kaei ka long kaba ma lada ka leit long **kumta.**

Myn ha ka taïew banyngkong u bnai Nohprah ka snem shihajar khyndai spah hynriewphew saw, la pyntip ïa nga ba iwei i samla ha Egmond ha **Nether-land in** shong kurim noh ha u bnai Kyllalyngkot, 1965. **Bad la** ïathuh shuh shuh ba ka jingïalang lok jong ki kan-dap saw bnai ha uta u bnai. La kylli ïa nga la lah ne em ban long ka jingieit ba janai hapdeng jong ki. La jubab lyngkot ïa kata ka jingkylli kumne: "lada uta u samla u dei na kajuh ka shnong kam pher, namar ki la lah ïa iohi iwei ïa iwei naduh ki por ba la dep hi; hynrei lada ki ïaingai; ki la dei ban ïa sngewthuh bha iwei ïa iwei hadien ba ki la ïa shong kurim."

Ka jingieit ka lah ban sdang na ka jingsynei ïa ka briew ruh bad kane ka mut da kumwei. Kane ruh ka lah ban pynwan ïa ka jingïashong lang sah lang ki shijur khlem da phohsniew mynno mynno ruh. **Ka lah pat ban neh tad haduh ba kata ka jingisynei kam donkam shuh ïa ïta iba la donkam ïa ka shisien** Ki samla kiba ïadei na kajuh ka kynhun, kajuh ka niam bad kiba ha ki jingim jong ki ki don ki jingïadei ha ki katto - katne ki jing-sngewbha bad jingbymsngewbha ki lah ban kham ïa sngewthuh iwei ïa iwei kham bha, bad ka jingieit kaba ha ki, la' ka sdang na ka jingisynei ruh, ka lah ban pynwan ïa ka por kaba kin ïa poikha - poiman.

Ha ka jingieit ba janai, wei ba ka la ïoh basa ha ka dohnud ki briew, ïa ka dur - ka dar, ka rynïeng-rynïoi, ka spah-ka phew, ka jingbha ne jingsniew briew jong ki **nongshahieit** la shu khciñ synrum. Dei na kane ba ngi ïohi teng teng ba ki paralok kiba ngim khmihlynti ba kin ïa long ka ïing - ka sem, ka kha - ka pun, ki ïa long pyn-ban ka ïing ka basuk - ba saiñ. Bad dei da kumta ba ka Eliza U Shaw ka ong : **"U Freddy u leit ïa nga, bad kata hi ka la pynlong syiem ïa u ba ka dohnud jong nga."**. Ha kane ka bynta, i nongieit i lah ban kheiñ synrum lut ïa kiwei pat ki jingwit - jingwa kiba lah ban don hapdeng jong ki hi shijur. La i kong ne i bah, ha ka kamra ba kyrpang ka dohnud jong i, i la ri kyndong ïa ïta iba shahieit, hoid la kum ïa ka ksiar hi. Shano-shano hi ba

u nongieit u leit, um lah khlem da sngewsynier ïa lai paralok bad um lah khlem da kynmaw ieit ïa I ha la ka dohnud hi, khamtam ha i por shwa ba ka sngi kan sep. Dei namar kane lehse ba I Bah Hem Swett i rwai sahnam:

" Jingieit ba jylliew sat,
Da kumwei ngam nang pyrkhat
Wat la ka sngi kan sep
Da lei lei ïa phi ngam klet."

Lada nalor ba u la ñiewkor ïa I, sa bad ka jingkhreh jong u ban pdiang ïa I, - nga ngeit lada un tip khubor ei ei kaba pynsyier ïa u, khlem pep un sngew ba ka dohnud kan hap ha khyndew.

Ym lah ban ong thikna naduh kano ka khyllipmat ka jingieit ka la sdang, ne lano kan sdang ha ki nongieit, namar ka lah ban rung kulmar ha ka dohnud u nongieit kum u nongtuh, u nonglute khlem da poi pyrkhat ei ei ruh. Don kiba sngew ia ka ha ka dohnud jong ki kum ka ding ba shu rhem, don pat kiba sngew ia ka kum ka thylliej dang ba shu klang kaba thang ia kano kano kawei pat ka jingsngew bad kaba pynlong ia ki tang ki shahïap ha kata ka jingieit ka dohnud jong ki. Kane baroh ka wan na ka jingpyrkhat eh ia ita iba ka dohnud ka ieit.

Ka lah ruh ban rung kai ha ka dohnud ki kynraw na ka jingiakynduh lang hangne-hangtai bad na ka jingshun jong ki ha ka kren ka khana, ka akor kren bad kiwei kiwei kum kita, lada ka iohlad ban san ka kylla long u diengbah ha ka dohnud hi.

Ynda haba phi la don ka jingieit kaba kham pher ïano re, phin sngew lehse ba phi donkam ban don borabor ha krung jong ïta iba phi ieit, khamtam haba dang shu ïaieit shen. Ynda haba phi long kumta, phin shem ïalade ba phi iadon lang ha kano kano ka jaka kaba phi ïa donkam. Lah ban khot ïa kane, **ka jingieit lyngdkhur,** namar ki lyngdkhur ki ïaher lang kat shaba ialam iwei. Ka long ka jingieit ba janai hi. Lada phi la ri ïalade kiba don burom kumba la kha ïa phi, kano-kano kawei pat ka bor kaba nabar kam lah shuh ban pynïakhlad ïa phi, h'oid wat lada phi dei ban ïa ap iwei ïa iwei da ki snem ruh. Kaba donkam ïa phi ha kum

kita ki bynta ka long tang ka jingshaniah baskhem iwei ïa iwei pat. Namar ka kham ma ban ïa kynduh kloi khlem da ïa ithuh-ithaw bha ïalade.

Kine harum ki long ki bynta kiba donkam ba u nongieit un buh ha la ka jingmut haba un ieit kumta:

(i) Ba ita iba u ieit, im dei ban long i briew iba la shah kynnoh ha kiwei pat ki bynta.

(ii) Ba un ithuh bha ïa i, ïa kiba ha ïing-ha sem jong ï, ka shnong-ka thaw bad ka trei-ka ktah jong i.

Namar da ka jingbymñiewkor ïa kitei haneng, ka jingbabe ka lah ban wan ha phi ïa kaba phi la leh naduh basdang; kata, ynda la pynñeit ïa ki khmat jong phi kumba ïa ki jong u briew uba nyngkong ka Bible hyndai.

Shisien haba ïakren kaï shaphang ka jingbym-kheiñ-kor jong ki katto katne ki paralok ban pyrkhat aiu kan jia bad ki lashai-lashisngi haba ki ïakynduh briew kloi, iwei i Kong i ïathuh ba la i la don ki khun kiba koit-ba khiah ruh, im pat sngewthuh, hana, kaba kumno kata ka jingieit hapdeng ki samla. 'Balei, kumno kata ka lah ban long, kumno phi la ïa kynduh ïa I Bah shwa ba phin kha ïa kine ki khun bahha briew ?' nga kylli. 'Oh, ka shu long kumno kumto phi bah, ngam sngewthuh. Kyndit kyndit tang hapdeng khyndiat sngi naduh ba u la iapmat ïa nga, te nga ruh la mynjur ban aiti noh ialade ha ka mon jong u. Imat dei na kata ka tynrai ba ka leit long kumne, kata, ynda haba um i lah bsa shuh, u phet noh". jubab i Kong.

Sngewsynei shirukom ynda haba la don kum kitei ki jingjia kiba la jia hashwa jong ngi. Hynrei ai ba kane ka jingïithuh lyngkot ïa ka jingshem jong itei i Kong kan long ka ï.t ba phin ïohi bha ïa ka dur la jong.

Ka jingieit ka long kaba donkam katta katta. Lada ïa ka pyrthei baroh kawei yn synshar da ka jingieit kan jin da la long da kumwei pat. Ka long kaba kyntang katta-katta. **Ka long ka tynrai jong kiei kiei baroh. Ka long ka nongrim jong ka ïing kaba suk, ba tipbriew tipblei.**

Ka long ka jingaiei bakordor U Blei ba ngi ki briew ba U la thaw Ka lah ban mut ka jingbrai ka doh na ka jingibha ïa ka briew, da kaba kwah ban shong kurim ïa ka. Ka mut ruh ka jingieit kaba kum ka jong u kpa ïa la ki khun Ka mut pat ka jingsngew jingmut ba kham ïar bad ka jing-sngew syaid ba la ka mynsiem shaphang ita iba u briew u ieit bad sngew ñiewkor Ka jingieit ka lah ruh ban long kum ka jingsngew jong uwei u Khristan ïa uwei pat. Ka lah ban sdang na kaba isynei ïa ka briew ne u briew bad na ki jingïakynduh lang tengkhat hangno re kumba la ong naneng. Lah ruh ban ong ba ka jing eit ka long ka jingsngewshit ka jingmut na ka bynta ka jingbha kiwei. Haba shu ong lyngkot, **ban ieit ka mut ban ai ym ban shim-b'oid ai wat ia la ka jingim hi**. Lada phi kwah ban tip ka ia syriem badno, khlem artatien phin iohi ia kata. shim artyili ki lyngkhot dieng. Shim sa u tyllai. Teh ïa kawei ka tduh jong kawei ka lyngkhot na kawei ka tduh u tyllai bad ia ka tduh kawei pat da kawei ka tduh u tyllai. Hadien ba phi la leh kumta pynkhih tang ia kawei ka lyngkhot ne shim tang kawei bad rah ia ka sha kawei pat ka jaka. Khlem pep phin lap ba kata kawei ka lyngkhot ruh kan bud lang kat shaba ïdlam kata kawei. Ka daw ka long namar ba la pyniasoh ia ki da uto u tyllai Phi lah pat ban shim ia ki ar tylli ki mawit, pyndait sorki ia ki. Lada phi pyniakhlad ïa kito ki maw tang shu lah tah sorki, phin lah da kaba suk ban pynïakhlad ia ki. Hynrei lada phin ieh kumba hadien shiphew kynta, nangta sa pynkhih tang ia uwei na ki, hangta phin ïohi ïa ka jingiadei jong kito ki ar-tylli ki maw. Kito ki maw kin iasnoh lang kum ki kek u Kosiya hyndai. Ka jingieit hapdeng ki shijur ka long namarkata, kum uto u tyllai hapdeng ki lyng-khot dieng bad sorki hapdeng ki mawit. Ynda haba ka la trei kam ha phi kum kitei kiei kiei, phin shem ïalade hi ba phin sngew pang mynsiem lada kiwei ki iathuh-khana eiei kaba long pyrshah ïa ka jingmanbha jong ita iba phi ieit; phin sngewsyier lada i don ha ka jingma; phin jaw ummat lada i ïam; phin sngewphuhmat lada i sngewbha bad kumta hi keiñ, namar la pyniasoh ïa phi da ka jingieit.

Ka lah pat ban long ka kynja jingpang hi, ka jingpang kaba pynïap ïa kiwei pat ki jingsngew ha ka jingmut u briew kat haduh ba un klet ïa kiwei pat ki kam ba u dei ban leh ki bym don jingïadei bad ita iba u ieit. Kane ka jingieit hapdeng ki shijur ki khynraw ka lah ruh ban pyntlot ïa ka Nierbah jong ki lada ki don daw ban artatien ne tharai ei ei iwei ïa iwei pat. Ha kum kita ki por, kim ju kham thngan, namar la pyndap ïa ki da ka jingpyrkhat ieit hi. Kane ka jingieit jong ki nongieit iwei ïa iwei pat ka la buh ïa ki nongieit ha ka jingsngewrit kaba pynïaian ïa ki bad ka ka jingsngewrit ba la hikai da ka **niam Khristan hi.**

Yrda phi la sngew ïa kitei haneng ki jingsngew mynsiem, kata, lah ban ong ba phi don ka jingieit kaba janai ïa ita i paralok jong phi. Hynrei lada phi ieit ïa I tang ha ka por ba pyngngad ka jingim, phim da pher eh na kita ki **fair weather friend** ki Phareng

Haba phi sngew hi ba phi ieit shisha ïa ita i paralok, lada i kyrpad ïa phi ban leh ei ei na ka bynta jong i, nga ngeit phin ym lah kyrngah shuh. Dei kane ka jingsngew jingmut kaba pynlong ïa u Abraham ban teh ïa la u khun baieit bad ban kñia. Dei kaba kum kane ka jingieit kaba ym lah batai shuh kaba la pynlong ïa U Blei ban pynim ïa ka pyrthei. Dei kaba kum kane ka jingieit kaba la shimduh ïa ka jingim ka Rossabelle bhabriew u Lindesay mynba ka jam ïa ka **Firth of Forth** sha Roslin. Ka jingieit kaba shisha katba kum u Solomon ka long kaba khlaiñ kat ka jingïap hi. Don pat kiba ong ba ka kham khlaiñ ma ka wat ïa ka jingïap hi. Tip haduh katno kata ka lah ban long Haba phi la don ha ka jingieit, la kaba khlaiñ ne kaba tlot, kaba donkam ka long ba phin ym tharai sniew ïa ita iba phi ieit, ba phin ym wad tang ban pynsngewbha ïa la ka mon, namar ka jingieit kam ju tharai sniew, kam ju pynmeng bad kam wad ïa kaei kaei la ka jong.

———

3. KA JING BYMIOHTHIAH.

LAJAN uwei pa uwei u la mad ïa kane ka jingbymïohthiah. Ka don la ka jong ka daw katba kum ka jingshem jong u Duhthiah hi.

Hynrei balei u briew u duhthiah kumta? Ka jubab ka long namar ba ka snam ka la kiew sha ka Jabieng. Ka snam ka kiew bad ka jabieng ka kjit ïa ka. Kane ka jia haba u briew u pyrkhat sngewsih ne pyrkhat than ïa kano kano ka kam kaba u donkam. Da kaba pyrkhat bad ïai pyrkhat khlem tip por shuh, ka lah ban ym aithiah ïa uba pyrkhat hi. Ka jingbymïohthiah ka long ka nongshun kaba khraw ong u briew. Uwei u paralok u ïathuh ba u lah ban peit sah khlem da aithiah la ki khmat haduh laisngi lai mied. Lehse phi long uwei na ki. Don ki bym lah ban im wat tang shi mied ruh khlem thiah.

Ka ri jong ngi ka donkam ïa ki riew pyrkhat, ki riew puson bad ki nongthoh badonnam: hynrei lada kiba kum kita ki ïai pyrkhat lynter baroh shisngi haduh ha jingthiah hi, phim shem ïa ki ki briew ki bym kolt bymkhiah bha shuh. Namar ïa ka snam jong ki la pyndonkam da ka jabieng bad kata ruh lynter.

Nalor ki jingpyrkhat ba longkam, dang don shuh sa kiwei de. Ka jingkylli mynta ka long Kiei kita ki jingpyrkhat kiba kat kita kiba lah ban pynduhthiah ïa ngi? Kita ki long ka jingpyrkhat khuslai; ka jingbitar shwa ban thiah; ka jingkwah bad jingmutdur ïa kiei kiei ka ban sa wan; ka jingpisa jingmut bad ka jingsngewpohdor ïalade hakhmat ka pyrthei. ka jingsngewïamrem. Kine ki lah ban ym aithiah ïano ïano kat ba uba ki ïohlad ban rung.

Ka jingpyrkhat khuslai. Ka jingpyrkhat khuslai ka long kawei na ki nongshun kiba khraw tam jong ka jingïohthiah suk mynsiem. U briew u bym ju khuslai u long u briew uba sian, bad u ïohthiah suk kynjai baroh shimied na ka bynta ka lashai jong u, ba un leit trei na ka bynta ka jakpoh. U briew u bym sian u ju khuslai shaphang aïu re, bad bunsien um ju lah ban sngewthuh

ïaei u khuslai ruh. Bad haba u pyrkhat khuslai kumta baroh shimied u ïalam ïa kata ka jingkhuslai sha jingthiah bad hangta u pynlut por baroh shimieid ha kaba pyrkhat; lada phi tip ïa uba kum uta, phin lap ba um koit um khiah bha. Lada la ju pynduhthiah ïa phi da kane ka khuslai sat: bret ïa ka, weng noh ïa ka na la ka jingmut hi. Phi kynmaw ba U Trai Jisu shisien U ong **"Wat pyrkhat khuslai ïa la ka jingim kaei ba phin bam lane kaei ba phin dih; lymne shaphang ka met ruh kaei ba phin kup."** naba phim lah ban pyniam wat tang shipruh ruh ïa la ka rynïeng da kaba pyrkhat khuslai (Math 6:25-27).

Nalor katei ba la pyni haneng, don ruh ki jingjia kiba da dei ban khuslai hi ruh, bad kata kam ju kham jia koit. U Syiem Daraius, ynda haba u la lah thep ïa u Daniel ha ka krem ki Sing da ka jingpynshoi ki para ba iatrei kam ha ka office jong u u la khuslai shikatdei eh. La iathuh ïa ngi ba ha kata ka mied ka jingïohthiahka la her na ki khmat jong u. Ka daw ka long namar ba u ieit eh ïa u. Ma phi ruh, lada iba ieit bathoiñ jong phi i don hapdeng ki jingma, phi lah ban ym ïohthiah. Kumta kane te ka kham eh ban jop. Phin ïohthiah suk tad ynda phi la ïoh khubor ba thikna shaphang jong, i, ne ïohi ïa i da la ki khmat hi.

Ka jingbitar - Ka bha ban ïoh ka mynsiem ka bym ju dom bieit. Ïa ki briew kiba jynsur mynsiem, baroh ngi ieit bad burom. Ha ka jingshisha, **ka pyrthei hi ka peit dngong sha kum kita ban ïalam ïa ka.** Ngim dei ban kiet, baroh ngi long kiba dom bad kiba bitar hi lada la buh ïa ngi ha kata ka bynta kaba da dei ban sngew kumta. Hynrei, lada ngim buhnud ïa kito kiba pynkhih ïa kaba kum kata ka jingsngew ha ngi, kan jah kloi bad ngin kiet ïa ka. Hynrei lada phim lah ban pyniap ïa ka, kan bud ïa phi shaduh jingthiah hi ban beh **krad ïa ka jingïohthiah jong phi.**

Ka jingmutdur - **"Ka jingmutdur" ong u Dr. Marden "ka long ka Dorbin kaba pynheh ia ki khuslai jong ngi.", Kata. mynmied ha ki jingthiah jong ngi, ngi peit sha ki khuslai jong ngi na ka dong kaba rit jong ka jingmutdur, kumta ki khuslai ki heh. Ki heh, namar ba mynmiet phi**

poi na kawei ka jingdonkam sha kawei pat. Mynsngi pat namar ba phi trei, jingtrei phi peit sha ki khuslai jong phi na ka dong kaba heh, kumta ki khuslai ki irit bad ijngai arted. Ïa kane ka jingmutdur dei ban weng noh ha ka por bathiah, namar ka por thiah kam dei ka por mutdur jong phi. Ki lah pynban ban ym aithiah ïa phi.

Ka jingpisa jingmut — Kane ka long kawei na ki jingpang kiba sniew tam. Haba u briew u pisa jingmut um ïohthiah bha. Ka mied ka slem. Ka sngi ruh kam sep shuh. Kane ka jingpisa jingmut ka nang jur nangjur katba ka mied ka nang ïaid. Lah ban long namar ha u nongpisa u kwah ban tip shaphang aïu re. U pisa namar bym koit - bym khiah bha ka met. Ne ba la dait jur ïa u da ki **bniat banep ka jingïatiplem babha** namar ka pap ba la leh. Lah ruh ban long na kiwei pat ki daw, kum ka jingkyrkieh leit jingleit teng khat, ki bunkam aïu re.

Hynrei ïa ka jingpisa jingmut lah ban pynkoit da kaba suk. Phi ju pisa halade kumta? Lada phim lah ban weng ïa ka na ka jabieng jong phi, ka lah ban pynsniew ïa ka jingkoit-jingkhiah jong phi hi. Kumta ban laitluid na kane ka pap dei ban:

(*a*) phla lut ïa kaba phi la sngew ha la ka mynsiem ha uno re uba la kham san kham rangbah ïa phi; bad pan jingsneng na u kumno phin lah ban lait na ka;

(*b*) phla lut ïa ki pap jong phi hano re hano. Phin shem ba phin suk shilynter ka jingim lada phi phla ïa ki. Uta uba buhrieh la ka pap un ym manbha ong ka Jingthoh bakhuid. Lada phi la leh bakla ïano re ïano, leit pan map na uta hi, ong "Map lok ïa nga' nga la leh pap pyrshah ia phi ba nga la leh....". **Wat pyrshang ban leit phla ïa ki pap ba phi la leh pyrshah ïa u Hari ha U wei pat. Lehnohei ba u wei pat un map ïa ki lada u Hari hi u dang bat sngewsih ïa phi.** Phin pisa jingmut kumjuh. Bad,

(*c*) lada phi sngewdonkam ban ïohi ïano re shwa ban thiah, leit kloi, tangba pyrshang ban pynduh ïa kata ka jingmlien bym long kam.

Dei ynda haba phi la thad madan ïa ki daw jong ka jingpisa mynsiem jong phi baroh ba phin sa ïohthiah de bad ba phin lah ban trei kam kumba phi la thmu.

Ka jingsngewpohdor ïalade bad ka jingsngewïamrem. Lada phi shu sngewpohdor ïalade khlem jingkhuslai ei ei, ka shu long tang ka kynja jingsngewrit bad kam lah ban pynmynsaw ïa ka jingkoit-jingkhiah jong phi bad kumta ïa ka jingïohthiah suk jong phi. Kam lah ban ktah ïa ka jingmut-jingpyrkhat jong phi kat haduh ban ym aithiah-aishong shuh ïa ki khmat ba bhabriew jong phi. Hynrei lada phi shu pynpohdaw ïalade hakhmat ka pyrthei tang namar ba ym lah ban kot ha kaba la kyrmen, bad phi ïai pyrkhat tang shaphang kata, phin shem ym tang ba ka pynduh thiah hi, hynrei kata ka jingsngew mynsiem jong phi kan ktah ïa ka jingkoit-jingkhiah ka met hi. Ha ka jaka ba phin sngaid phin plung, phin shu im sti im raikhoh. Namar kaei kaei kaba ktah ïa ka mynsiem ka ktah ïa ka met ruh.

U briew uba don kaba kum kata ka jingsngew tengteng u kynnoh pop ïa la U Nongthaw ba la thaw phylla ïa u. Ka jingbymlah jop ha ki Examination ba la ïaleh, ka jingbymïoh ïa kaba la kwah ka ju pynmih ïa ka jing ïai pyrkhat pohdaw wat haduh halor jingthiah hi.

Katei ka jingsngew pohdor ïalade ka ju pynshoi ïa u briew ban phong ki jaiñ tad-dor ban kren ki ktien kiba tlot bad bym shong dor ei ei ruh hakhmat ka pyrthei. Ka pynshoi ïa u ban ïalang lok bad ki briew kiba ipoh maiñ haba ki paw hakhmat ka pyrthei. **U briew uba sngewpohdor ïalade u ïai pyndem la ka khmat shapoh ha ka jaka ban khmied sha jrong** Da kaba leh kumta u ailad ïa kiwei ba kin ïa bishar ïa ka jingim jong u. Uba kum uta lada u ïohsngew khubor ei ei kaba long pyrshah ïa u, um lah shuh ban sngewshlur, u nang sngewrem pynban, bad kata ka jingsngewrem ka pynduh thiah ïa u. Wat haba u thiah hi ruh ka shyntur ka shu thnam baroh shim:ed da ki ktien ruma-rutit imat kiba u don ha la ka jingmut baroh shisngi. Hynrei ym baroh kiba kren ruma kiba sngew pohdor ïalade.

Kane ka jingsngewpohdor ïalade ka ju pynlong ïa uba kum uta u nongsngew ban ïamrem haduh katta-katta lada u shah jop ha ki kynja jingïaleh ban kiew. Hynrei kane ka long tang ha u khawpud synei. Hynrei ha u briew uba pura ka iingmut-jingpyrkhat kam lah ban pynmynsaw ïa u. Ngim dei pat ban klet ha kane ka jingsngew ka lah ban wan kulmar ha ka jingmut khlem da phohsniew. La ka rung ha ka jingmut u briew ha kano kano ka dur ruh, ka long ka nongshun kaba khraw tam ïa kiba dangkhie-dangsan. Lada phi leit pynpohdaw ïa u khunlung, khlem pep un bitar bad un ïam ruh Lada ki khunlung ki ïamrem bad ki ïam haba la pynpohdaw ïa ki, ngi ngin pher aiu ? Ngi long tang ki khunlung kiba la san. Ynda haba ka jingïamrem ka trei kam ha ngi ki khunlung kiba la san, ka lah ban ym aithiah shuh ïa ngi. Ka khlieh ka lah ban shu khluid lynter da ka jingbitar.

Nongpule baieit, lada kan leit ïoh jaka kumno re kumno ha ka jingmut jong phi, kynmaw wat ïalam ïa ka sha ka jingthiah. Ym tang ba ka pynduhthiah ïa phi, ka lah ruh ban shah u-briew ïa ka rta jong phi. Phi long, nalor kata, u jingthaw bakordor U Blei. La thaw ïa phi ha ka dur jong U. Phi long i nongïoh bynta ïa ka sapblei ba u la ai ha phi naduh dang khą. Haba ngi tip ba ngi long ki nongïoh bynta ïa ka sapblei hi, balei namarkata, ngin pynpohdaw ïalade, haba ka por ba phyrnai ka ap ïa ngi shadien ?

Kumba ka don ka por ïa kiei kiei baroh, ka don ruh namarkata, ka **Por ban ieit.** Ka jingieit ruh lada ieit kulmar khlem nongrim, ieit tang ha suiñ. ka lah ban ym ai thiah ïa u nongieit. Mano mano ruh ba la kylla long i **Shabïap** ha ka jingieit, i shitom jingmut kumjuh lada leit long tang ha suiñ. Lada ki samla ki ïaieit, kam don jingphylla ei ei. Hynrei phin shem ba ka long ka drama kaba ithamula shirukom lada u ryngbah uba la palat ïa ka **sanphew snem** ha kine ki juk jong ngi, un leit leh khynraw ïano re. Ka don ka por ba phin isynei ïa u. Ha baroh ar ki aïom jong ka jingim, ka jingieit *kyrpang* ïa iba laitluid ka long tang na kawei ka daw, kata ka jingsngew donkam ba ito i **nongshahieit** in long i nongpynhun ïa ka

jingkwah ka doh. Kane hi ruh ka lah ban tuhnoh ïa ka jingïohthiah i nongieit. Ki don ki mied kiba wei ba i nongieit i la kyndit naba thiah, wat la dang dum ruh, im ïoh'hiah shuh. **Ja la kumba khreh ïa ki University Examination** du ! Nga sngewma shibun ban ïohsngew ïa kiba kum kita ki jingjia. Hynrei u nongieit u lah ban ïohthiah bha lada um dondaw ban syier ne artatien shaphang ita iba u ieit. Lada ki nongieit ki ïa shaniah iwei ia iwei. Ïa sngewthuh jingmut iwei ïa iwei pat, kata ym kaba shu ieit ha suiñ, kane ka jingduhthiah kam lah ban leh ei ei ïa ki. Lada ki nongieit ki shu ieit arsap ruh kata ka jingieit ka pynshitom jingmut kumjuh. Ki nongshet kylla ha ka jingieit ruh ki shait shitom jingmut. Ka jingkylli jong ki ialade hi ka long "da kumno pat ngan lah ban wallam pat ïa ka jingieit jong i bad ban ri ïa ka?" bad kum kita ki kynja jingwad lad ban da burom ïalade.

Teng-teng ki parolok jong phi, da ki ktien bathiang basbun jong ki ha ki shkor jong phi ki lah ban pynkhih ïa ka bor pyrkhat jong phi baroh shimied kat haduh ban pynduh thiah ia phi hi. Haba kumta, kito ki lok babhabriew jong phi ha ka por mynsngi ki kylla long ki ksuid jong ka jingïohthiah suk jong phi. Ki long namarkata, ki nongshun ïa ka jingkoit-jingkhiah jong phi. Pyrshang ban ïaraplem ia iba kum ita-iba duhthiah tang na ki ktien ieit kiwei - lada don hapdeng jong phi.

Ka jingisih - Lada ka **jingieit ba la shu sdien** ka lah ban pynduhthiah ïa phi, kynmaw ka jingisih ruh ka leh kumjuh. Haba phi isih ïano re ïano, phi shitom jingmut Don kiba haba ki la isih ïano re ïano, kiba kwah ba kito ki paralok kim dei shuh ban paw hakhmat jong ki. U briew uba isih u ïai pyrkhat kulmar laiphew jaid ban lait na ka. Hynrei nga shem ba katba u briew u leh kumta u nangtlot bor ha ka jingkoit-jingkhiah. Balei ? Ka daw ka long ba u la duhthiah da kaba ïai pyrkhat ïa kata. Lada sha lyndet ka jingtip jong nga yn don nano re ba isih ïa phi, kita ruh ki shitom jingmut kumjuh. Lada don mano mano kum kita, pynduh ïa ka da kaba wad ïa ka lad kaba biang bha ba phin ïoh lehbha ei

ei ïa ki ba kin sngewthuh la ka jingbakla hadien Bunsien hi kane ka jingisih ïa kiwei ka khleh bad ka jingbishni

Ki jingbam - Lada phi bam jingbam khambun shwa ban thiah ruh phi lah ban ym ïohthiah. Iwei i paralok i ïathuh ïa nga ba im ju bam ne dih ei ei shwa ban thiah "em wat u kophi hi" namar lada i leh kumta im ju ïohthiahbha shuh. Nga ngeit ia kata, namar ka shong ha ka jingpynmlien ïa la ka kpoh.

Ka jingïajam - Lada ki paramarjan - marpa ki ïajamïa hylla baroh shimied ha ka porthiah, bad lada phi sngew wit ïa kata, phi lah ban ym ïohthiah bha. Lada dei tang para rangbah phi lah da kaba suk ban kyrpad ïa ki ban ïarap ïa phi ban ïohthiah. Leh kumta da ki ktien ba don akor. Hynrei phin shem jingeh pat lada ki khunrit ki ïam baroh shimied ha ka jaka ban thiah, namar ki khunlung bapli, kim tip ïa ka bneng-ka-khyndew. Kane ka shong eh ha ki jingsumar ki kmie-ki kpa jong ki.

Ka jingwit ka met - Lada phim juh mlien ban ïathiah lang ha ka juh ka jingthiah bad i para ne paralok, phin shem ba ka long ka jingtim ïa ka jingsukthiah jong phi, ha ki katto katne mied lada phi dei banleh kumta. Ka jingdait ki simad ruh ki lah ban ym aithiah ïa phi.

Ki jingpyrshang ban ïohthiah - Don bun kiba la pyrshang ban jop ïa ka jingbymiohthiah. Don haba ki la sngew ba ka snam ka la kiew sha jabieng, kiba lehkhlaiñ ïalade shipor shwa ban thiah da kaba pynmih ïa ka metka phad, ïa ki dohksah-dohjem da kaba ïaid shane shatai. Kine ki jingmlien ki long kiba bha tam.

Don pat kiba ïadih da ki **sleeping pill** aïu re, kiba pynmynsaw pynban ïa ka jingkoit-jingkhiah jong ki. Katba phi lah ban leh katba phi mon phim dei ban kiet ba kaba dih da ki dawai ïohthiah kam ju kham long ka lad bablia khamtam ïa kiba dangkhie-dangsan.

Ki dawai kiba tad dor bad kiba lah ïoh lut wat sha kyndong tam ka pyrthei dei kine :

1. Trei kam ha ban da thait.
2. Angnud ban leh ei ei kaba sah jingkynmaw ha ka pateng ka ban wan.
3. Ieit ïa ka jingïohthiah bad ñiewkor ïa ka. Shisien, U Ma K. S Chyrmang u la ong ïa nga "**phi te u kpa ka thiah shisba, ym i donpor tang ban ïa kren ïn ki kam-ki jam ruh**" Ïalade nga ieit ïa ka jingïohthiah haduh katta - katta.
4. Wat bam shibun shwa ban thiah.
5. Klet ïa ki kam jong phi baroh shwa ban thiah.
6. Klet ïa kito ki paralok bad ïa kito ki khmat ba bhabriew jong ki shwa ba phin thiah, namar phin sa ïohi pat ïa ki ha ka step bakor.
7. Kup da ki nep kiba ïadei bad ki por-Pyndonkam da ki syngkhlieh kiba ïadei bad ka ryndang bad ki tusok kiba ïadei bad ka met hi.
8. Aiti ïa la ka mynsiem ha U Blei shwa ban thiah bad duwai ba Un pyllait ïa phi na ki jingphohsniew ba bun rukom.
9. Pyniap ïa ki Simad ba dem ha jingthiah jong phi, ïada ruh ïalade na u pyrjong.
10. Thiah ha ka rukom kaba suk.
11. Lada ka jingbymïohthiah ka long na ka daw ka jingsngewpohdor ïa la ka jingim hakhmat ka pyrthei, kren ïa kine ki ktien kumba shiphew sien ei ei shwa ban thiah.

   'Nga long iba bhabriew. Nga long iba sian. Nga don shibun ki paralok kiba sian. Nga long ka jingjop. Nga long iba ieit ïa kiwei. Kiwei ki ieit ïa nga. Ngam don daw ban khuslai ei ei, ngan thiah suk.'

Nga kyrmen ba kine ki jingpyni haneng kin ïarap ïa phi ban jop ïa ka jingduhthiah bad ïa ki daw jong ka kiba long ki ksuid ba runar jong ka jingkoit-jingkhiah hi.

---

4. KA JINGKHMIHLYNTI

HA KA jingim jong ngi kum ki briew, ngi don shibun kiei kiei kiba ngi khmihlynti. U Kpa u khmihlynti ba u khun uba shong ha nongwei un wan sha la ïing ha kawei ka sngi. U Kpa jong u khun sarong awria u khmihlynti ïa ka jingwanphai u khun. Ngi khmihlynti ba ngin long ki briew kiba donburom. Ngi khmihlynti ba shisien ka sngi ngin ïoh poi sha ki shnong kiba heh kiba ngim put ju ïohi. Kumno shaphang ki khynraw pat ha ka jingïadei jong ki iwei bad iwei pat ? Kane ka jingkhmihlynti ka don ka bynta kaba khraw ha ka jingim jong ki khynraw. Iwei i khmihlynti ïa iwèi bad kumta mar kylliang. Lada kata ka jingkhmihlynti jong iwei ka sah slem ha ka jingmut jong i, katta i nangsah slem ha ka hima ba shitom jong ka jingmut. Ha kaba kum kata ka por uba khmihlynti u shu sngewieit ïa la i paralok shirukom. U lah ban ïalap ieit shaphang jong i hano re Kata ka lah ban trei kam bah ha ka jingmut u briew lada u ieit-samla ïano re. Ha kum kita ki por, lada phin tynjuh ïa u ne ïa i da kaba riam na sawdong da ki nia, khlem pep un phla wo bad un ïathuh ba u ieit shisha ïa ito i paralok. U lah ban ïaid kham jngai na ka akor briew kat haduh ban ong ba ita hi ruh i ieit bha ïa u khlem da tip thikna.

Balei ki khynraw ki ïa khmihlynti kumta iwei ïa iwei ? Ka lah ne em ban wan jia kumba ki la khmihlynti ? Teng-teng. Hynrei ym baroh. Phi ju long kumta ? Lada kumta, phi la dei ban don i ei re iba phi sngewieit ha la ka mynsiem. Lada hapoh kumba kattokatne por naduh ba phi la sngew ba phi la kylla long u mraw jong ka jingieit-samla ïa ita i paralok, bad lada phi ju ïa kynduh man ka por, bad phim ju ïa pynpei ei ei shaphang ka long-ïing long sem; ka kha - ka pun, bad phim ju pynpei sha kata ka *phang* ba phi la khmihlynti, bad lada ha ka juh ka rukom ma i ruh i long kumta; kata ka jingkhmihlynti jong phi ka shu long tang ha suin bad kan ïaid kat shaba pawang ka lyer hi.

Kane ka jingkhmihlynti ka ju ïa ïaid lang bad ka jingtharai. Phi tharai ba i paralok i ieit ïa phi kumba

ma phi ïa i. Don shibun kiba long kumta, kane ka long kaba shisha. Kumba phi sngew ba ka jingieit ka trei ha phi, ha ita i parajok ruh ka trei kumjuh hi. Lada phi artatien shaphang jong i, shu mutdur ba i ruh i artatien shaphang jong phi. Khyndiat pat kim long kumta. Wat haba ki la ïohi tyngkrein ba kata ka jingkhmihlynti jong ki ïa i paralok ka long pyrshah ia ka mon i paralok hi, pynrei i shu iai khmihlynti sah. Kawei na ki jingiathuhkhana sah kynmaw dei ka jingkhmihlynti jong ka Helena ïa u Bah Betram ha ka jingialehkai u Shakespeare.

Teng-teng kane ka jingkhmihlynti ka ïaiaid lang bad ka jingsngewmynsiem shirukom. Haba phi sngew ïa kum kata kaei kaei ha ka dohnud jong phi, wat pynsah slem ïa ka. Buh la ka haba dei sngi khnang ba phin shai ialade. Shisien sngew phi lah ban sngew ba ban pynpaw pyrthei ïa kata ka ka kam ka long kaba eh, namar lehse ka lah ban pynlehraiñ kylla ïa phi hadien. Kum kata ka jingsngew mynsiem ka long kaba bakla. Namar yn lei sa rad ïa kaba ito i paralok in iathuh khana ïa ka jingsngur jong phi, ka khambha shibun kata ban ïa kaba in iathuh khana hano re ïa ka jingarsap jong iwei pat i bym treh ban buh ïa ki jingshisa ha madan.

Nga kynmaw shisien mynba u Napoleon Bonaparte u khmihlynti ba ka Marie Walewshki ka ieit ïa u, u kwah ïa ka ban jubab ïa ka shithi ba jrong jong u tang shilaiñ bad kita ki shilaiñ hi kin biang ia u. U la buh ia ki jingsngew jong u ha madan. U la ioh jingshai na ka ynda haba ka la jubab ia u tang shilaiñ: 'Nga ieit ia phi' (I love you): (Khmih: Love and Life of Marie Walewshki).

Ka syrngiew ki jingartatien ba bun jaid kan her shawei lada phin leh kumba leh U Napoleon. Kan thung la ki thapniang bad her sha basep ka Sngi - U Bnai hi. Namar da kaba leh kumta, lada phim tip ba ito i paralok i ieit ïa phi ruh, phi la suk mynsiem bad lada im ieit ruh phi la suk hi. Phi la ïoh ha la ka

jiugmut ïa ka jingshai na ka jingdum kaba phi la don hapoh ka syrngiew ka jingkhmihlynti.

Ha ka por ba phi khmihlynti, phi don hapoh ka jingmutdur bad jingtharai ban rukom. Ka long kumba phi khmihlynti ïa ka jiagwan I paralok bad phi mutdur shaphang jong i. Phi don ha ka step byrngut-byrnget ka jingim hi. Dei ha kaba kum kane ka por ba uwei u nongrwai shem mynsiem u rwai :

"Ah mynsynïa nga shu khymih,
Khymih lano kan sa shai
Khymih ba kin plie ki khyrdop,
Na ki nar bakhum ban lait".

Dei ynda haba la ioh jingshai ia kaba la khmihlynti, ba une u lyoh badum jong ka jingmutdur bym long kam un kynriah noh. Namarkata, ba phin ïa khublei khatduh bad kaba kum kane kaei-kaei kum ka jingkhmihlynti, dei ban pynthikna ïa kata kaba phi la khmihlynti Namar ka jingbymthikna ka lah ban pyntyrkhong ïa ki rmiang shyntur ba saw syntiew jong phi ban pynsngewtlot bor ïa phi ha ka jingmut ha ka mynsiem, bad ha ka met hi. Wat ailad ia ka.

---

5. KA POR BAN THARAI.

KA POR ban tharai ka long kawei na ki por kiba ki khynraw ki dei ban ïaid ha ka jingim jong ki. Ki jingtharai ka don la ka jong ka bynta ha ka jingim jong ngi ki briew, la u khynraw ne u tymmen. Lada phi dang samla ne phin sa samla, wat klet ba kane ka por ban tharai kan lap ïa phi lano re ! Ka jingtharai ka ïakhleh lang bad ka jingsuba: Ki ju ïaïaid ryngkat-ryngkat. Kane ruh ha ka jingshisha ka mih na ka jingbymtip thikna hi. Ka jingïapher hapdeng ka jingtharai bad jingsuba ka long, ha kaba nyngkong phi tharai donburom, tharai bha ruh tharai sniew ïa u paralok. Hynrei ha kaba ar, phi shu suba sniew.

Ka ktien 'tharai' ka shong ha khappud jong ka Jinglah rai bad bymlah rai; ka jingthikna bad jingbymthikna. Lada yn kylli ïa u William la un leit skul ne em lashai, bad lada un jubab 'tharai ngan leit', kata u lah ruh ban ym leit. Kumjuh ruh, lada yn kylli ïa I Thei lada I ieit ne em ïa U James, lada in jubab 'nga tharai', kata, i lah ban ieit ne ban ym ieit hi ruh. Haba kumta, i shu kren ïa kitei ki ktien hadien ba i la shitom jingmut shirukom.

U briew u lah ban tharai ruh na kaba u ïohi shabar. Lada phi ïohi ïa iwei na ki paralok jong phi ba i ïaïaid lang badno re, phi lah ban tharai baito i paralok i ïalang lok bad ito iba i ïaïaid lang. Hynrei katta ruh phim pat thikna La ka long kaba bha ban pynpaw pyrthei ïa ka jingkhmihlynti, ka long pat kaba mynsaw ban pynpaw pyrthei ïa ka jingtharai jong phi namar ka lah ban otnoh ia ki saiteh bajem jong ka jingïashaniah jong phi iwei ïa iwei, lada kam long kaba shisha. Bad lada ka jingmih na kata kaba phi ïohi ka long kumba phi la tharai, kata, phi la sngewhun bad kata ka jingtharai. Ka jingtharai, namarkata, ka long ha kawei ka liang ka nongïathuhlypa ïa ka ban sa jia, tangba ym dei ban sngewskhem.

Ka jingtharai ka rung jubor ha ka jingmut u briew na kaba ïohsngew ruh. Haba phi ïohsngew khubor aïu shaphang u paralok jong phi, shisyndon ka jingmutdur jong phi kan pynlong ïa phi ban tharai bha ne tharai sniew ia u katba kum ki jinglong ki khubor. Ka jingtharai ka pynkwah ïa phi ban tipshai kloi. Ka pynkyrkieh ïa phi. Ka pynkhih ia ka jingmut-jingpyrkhat jong phi. Ka pynsting-thurmur ïa ka jingkhia thew ka met. Ban shong ruh ym neh, ban thiah ruh ym ïohthiah. Ban raijingmut tang na kaba iohsngew ka long kaba ma shikatdei eh. Ka lah ban pynmynsaw ïa ka jingieit jong phi ïa i paralok hi. Dei kane ka jingtharai kaba pynlong ïa u Posthumus ban phah pyn ïap la ka lok khlem daw haba la ïathuh shukor ïa u da u Iachimo (peit Cymbellin-Shakespeare). Nga ban, ka long kaba ma ban shu rai kut da kaba pynshong nongrim ha ka jingtharai! Ka long, ha

kane ka bynta, ka nongshun jong phi hi kaba lah ban thlieh ïa ka dohnud jong phi ha kiba bun ki bynta.

Kawei pat ka jingtharai kaba ki khynraw ki don ka long kaba ïadei tang shimet shimet hi, ka bymlah ban ïasam lem ha kiwei. Da ki ktien ieit i Bah Commonfriend, I Thei i lah ban tharai aïu re aïu shaphang jong I kaba kiwei kim mut satia, bad kumta hi keiñ, ka jingtharai ka nangjur-nangjur. Kaba kum kata ka jingtharai ka lah ban ïalam ïa i nongtharai ban pyrkhat ba imat ito i Bah i ieit ïa nga' bad kumta ter-ter. Nangta, rung sa ka jingmutdur kulmar, ka jingkhmihlynti bad ki jingsngew khyllah jaid aïu re kaba lah ban pynskuiñ ïa ka jingjaijai ka jingim ha ki por ba la dep.

Ka long kaba bakla, lada, nalor kaba phi shu tharai, phin leh khlehbieit ïalade hakhmat ka pyrthei tharai sniew shiphang sngi, da kaba ieit ïa ita i paralok paiat ban ïa kaba phi pynpaw ïalade ha kiwei. Ka long ruh kaba bakla lada, nalor kaba phi shu tharai, phin kum ïalap ieit shaphang jong I hano re hano. Phi tip balei ba ka long kaba bakla ? Ka daw ka long na ka jingkynmaw jong phi ïa ita i paralok bun-sien bynsien hakhmat kiwei pat, kito kiwei pat ki la sngewthuh ïa ka jingmut jong phi na kaba ki la long ïalade kum ha ki por ba la dep. Ki paralok kiba ieit ïa phi, ynda haba ki la sngewthuh ïa phi, ki lah ban maham ïa phi ba phim dei ban pyrkhat-ieit shaphang ita iba phi mut ba phi ieit. Ki lah ruh ban pyni ïa phi ïa ki jingduna kiba don ha ito iba phi ieit. Ha ka jingshisha, phi lah ruh ban tharai sniew ïa kiba pli wat la ki mut bad thew sha ka jingmaubha jong phi hi. H'oid, phi lah ruh ban sngewjew mynsiem hi lada phi ïakynduh bad kaba kum kata ka jingwit kaba kynjablei. Phin ïada ïalade, lada phi pyrshang ban sngap ïa ka jingpyni lem kiwei kiba ieit ïa phi. Namar, ka kham shitom ban pynkoit ynda haba la jur ka jingmong ka mynsiem kaba ha ka jingshisha ki long tang u soh bajew jong ka jingtharai.

Nga sngewthuh ba lada kan da long shisha kumba la thoh naneng, ka long kaba eh ba phin ngeit ïa ka jing-

pyni kiwei. Hynrei ynda u **moina** un wanphai sha phi hadien ba u la thait ka leitjingleit ha ka ri ba jngai jong ka jingtharai, hangta ka dohnud jong phi kan mong kumba katto katne por, namar kato ka jingsngew ka lah ban ngam ha ki tynrai ka jabieng hi, bad phin ym lah ban klet ïa kato ka jingshem ba sngewsih la kumno kumno ruh, wat la ka Por kaba kum u doctor mynsiem ka la pynkoit ïa ka jingmong jong ka.

Don ruh kiba kwah ban kylla **blei-mynsiem, stad peit jingmut bad kum kita**, ynda haba ka khep ka la ang ïa ki da kitei ki dur. Kine ki jingwadlad bun jaid ki dei ki khun jong ka **jingtharai**.

Lada phi ïa kynduh man ka sngi bad ita iba phi tharai ba phi ieit, phi la dei ban ïa kynduh ïa ki khohruh-khohram jong ka jingsngew ; phi la dei ruh ban ïaid ïa ki jaka ba kyllaiñ jong ka jingtharai bad ki jaka ba jhieh jong ka jingartatien. Namar ·ito i paralok im lah ban shu sngap lynter sah khlem da ïathuh khana shaphang jongno re jongno tengkhat bad ruh bunsien hi. Ka jingtharai jong phi ka nangheh-nangsan ha ka jingmut jong phi. Ha ka jingshisha, lada i ieit ïa phi, i ïathuh ïa kata da ka jingshlei ka jingieit, bad i kwah ba phin tip katto-katne shaphang jong i ha kito ki por ba im put ithuh ïa phi.

I Deng i lah ban tharai ba u paralok jong I u kham ieit ïa i para jong I lada, haba u leitkai sha I, um kham lehjuh bad i para.

Phin tharai ei ei ruh ïa ita iba phi ieit lada jia ba phim lap ba i ïohpdiang shithi nangno re man ka sngi bad i phah shano re man ka sngi. Wat lada phi ieit eh ïa I ruh, katba phi dang long hi **i jong phi**, bad ma I **ruh i jong** I, phin shu ïaisah iba tharai shaphang jong i; Don ka jingïathuhkhana, ba kawei ka briew ka la pynïap ïa u lok mynmiet, namar ba ka tharai ba u ieit ïa kiwei pat. **Kaba ma haduh katta katta !** Haba la rben than kata ka jingsngew ha ka duhnud jong phi, phin poi sha kawei pat ka bynta bad ka hima jong ka jingmut. **Bad** kata ka long ka hima jong ka jingartatien.

Nga kwah ban pynkynmaw ïa phi ba uwei u nongthoh shithi ba kynjablei u la thoh: "Ka Jingïeit kam ju tharai sniew." Namarkata, lada phi dang don ei ei kum kita ki kynja jingtharai ha ka dohnud jong phi shaphang la i paralok, kata, phi lah ban *thikna bha* ba phim shym ieit ïa I.

Phin lait na kane ka jingtharai, ka ïarap shibun lada phin pynkut ïa ka por jong ka shisyndon da kaba jied ban ïaid da kawei pat ka aïom jong ka jingim, ne ban pynmlien ïalade ban ym tharai sniew ïano ïano, kata nga mut ha ka jingim jong phi kum i samla. Don pat ki bynta kiba kyrpang k'ba wat haduh jingïap hi, u briew u shu hap tharai tangba ki pher na kaba ki khynraw ki sngew.

---

6. KA JINGARTATIEN.

KUMBA la ïakren ha ka lynnong ba la dep ba ynda haba u briew u la ïaid slem ha ka hima jong ka jingtharai, un poi sha kawei pat ka hima jong ka jingmut. Ka syrngiew jong ka jingartatien. U khynraw u lah ban ieit ïa I kong aïu re kumba ju long bad imat kumba ha ka jingsngew jong u hi, yn ym don shuh ba lah ban pynïakhlad ïa ki. Hynrei la kumno kumno ruh, ngim dei ban klet ba ka syrngiew bym khmihlynti jong ka jingartatien ka lah ban kah ïa u kumba kah ki lyoh badum ïa ki khmat jong ka Sngi Synrai. To ngin peit khyndiat shaphang kane ka Syrngiew.

Haba khie ka lyer kyllang ka pyndum ïa ka bneng, bad ka kah ïa ka Sngi. Ne da kumwei pat, haba khie U Kyllang u pyndum ïa ka Suiñ bneng. Kumta ruh u briew, haba u la ïaid ha ki hima jong ka jingkhmihlynti, Jingtharai, bad Jingmutdur kulmar kham slem, u la ai jaka ïa kane ka jingartatien ha ka jingmut jong u. Ha ka jingshisha kane ka jingartatien ka mih ha ka dohnud jong u hi, ka speh bad ka la kylla long u diengbah-dieng-

san ha ka dohnud jong u hi. Ki katto-katne ki dàw jong kane ka jingartatien ha ka jingmut ki khynraw ki long kumne :

Nyngkong - Haba u samla u ïa kynduh ïa ïta iba u ieit u ju sngewbha ban kren ïaroh tang shaphang kiwei pat hakhmat jong I.

Lada phi long ïąlade u samla kata :

Ar, ba phi thoh shithi tengkhat sha kiwei pat ki paralok jong phi kiba kham halor ïa I ha ka jingnang-jingtip bad ka spah-ka phew khlem da ai jingkyrmen ïa I ba phi bad ma I ruh ha kawei ka sngi phin long kiba nang - ba tip kiba ïoh - ba kot bad kiba suk ha ka jingim.

Lai, ba phi bun ktien tang shaphang kiei kiei kiba I Samla jong phi im sngewtynnad bad kumta hi ka la pynlong ïa I ban ïaid hapoh ka syrngiew jong ka jingartatien ïa kaba la wanrah ha ka dohnud jong i da kito ki jinglong jong phi. Bad ynda haba I la pynpaw ïa ka jingsngew jong I pyrshah ïa ki jingleh jong phi, hangta ïa phi ruh la kah dum da ka jingartatien

Saw, ka jingïapher ha ka jingngeit-blei ynda haba la ïa sngewthuh, ka long kawei ka daw jong ka jingartatien jong iwei ïa iwei pat.

San, haba dang laitluid ka jingtynjuh bor kai kiwei ruh ka lah ban pynartatien ïa phi. Kane ka long ka bih seiñïong. Ym tang katta hi, phi lah ruh ban ym ïa kynduh bad ito iba phi mut mynta. Shim kawei ka nuksa. Lada i paralok jong phi iba tipbha ïa ka ïaid-ka ïeng jong phi in pasiaw ïa phi ba ito i paralok jong phi I la lah aiti la ka jingieit ba nyngkong haei re haei, wat lada phi ieit eh ruh, phin artatien shibun. Ha ka jingieit basngur bad jingbymsngew shaniah phi lah ban wadlad kumno phin ïakynduh ïa I. Don kawei ka jingjia kum kata ha kawei ka nongrit. Uta u rangbah ynda-haba u la tip ïa kata, u la wadlad ban ïa kynduh bad ita i briew hadien ba ma u ruh u la aiti la ka jingieit banyngkong hano re hano, ban kham ïaryngkat dor. U la leh ïa kata. Um lah pat ban

wanphai sha ita iba u la mut. Kata kawei kaba um shym ieit ka la kylla long ka lok jong u haduh ba ka la khlad na kane ka pyrthei. Kiba kum kitei ki jingpasiaw, ki lah ban shu long ki kynja jingpynshoi, ki jingwadlad kiwei ban pynpaitlieng ïa ka jingieit jong phi. Hynrei don ruh teng teng ki jingshisha ha kum kitei ki jingpasiaw. Ngam pynksan lut ïa baroh. Hynrei don pat ki bym don jaka wat ha ka pyrthei hi ban aiti kumta ha kiwei. Ka daw ka long ba ka pyrthei hi baroh kawei ka kham sting-thew haba I ïa pyrshang ïa ka bad phi. Hynrei lada ka long kumno-kumno ruh, ha kata hi ka khyllipmat ba phi sngew ïa kum kata ka khubor, la tap ïa phi da ka syrngiew badum ka jingartatien hi.

Ïa kane ka bynta, lah ban jop da kaba pyrkhat bha ha lade hi marwei-marwei kum u ne i riewpyrkhat. Ngim dei ban klet ba wei ba la hap wad lad ban jop ïa kata ka jingsngew artatien shaphang la i paralok, uta u nongsngew hi, um ieit bha shuh ïa I. Kan ïarap ïa uba kum uta lada :

(a) un ïa khublei khatduh noh bad I, lada kata ka khubor ba u la ïoh ka imat lah ban ai ïa u ka nam pohdor ;

(b) un ym ïa kren shuh ki ktien kiba rngai bad I ha ki jingïashongkai bad jingïakynduh hangne-hangtai tengkhat ;

(c) un pyrshang ban klet ïa I.

Lada, nalor ba u la tip, u la kut jingmut ban ïashong bad I, to un leh kumta kum uba hun jingmut; hynrei lada un shu pdiang kulmar khlem ieit, ka jingim jong u kan long kum u sai muka ba la dait ei ka khnai-dong. Hynrei duhai, wat leit pyrshang ban wadlad ban ïa kynduh ïa I ynda phi la don shimiet armiet bad iwei. Lada phi lah eh ruh, ka pop jong phi kan dait jur ha phi. Phin phet ha bym don ba beh ïa phi, phin tieng ha bym don ba pyntieng ïa phi. Phin sngewsyier shaphang ito i lok baneh jong phi. Ew, ka long kaba ma haduh katta-katta du ! Nga don ki paralok kum kita ruh. Nga sngewthuh kumno ki sngew wat lada kim ïa thuh lut ïa nga ruh.

Ynda haba u briew u la poi ha kata ka bynta jong ka jingim, un shu phohsniew haba ïeng. Ka khlieh kan shu kieng lynter. Ka jabieng kan shu thnam. Un jynthud kulmar haba u iaid shane-shatai. Ka jingsuk mynsiem ka leh jngai na u tad haduh ba un pynkhuid ïa kata kaba u la sngew pop ha la mynsiem da kaba phla ia ka.

Kane ka jingartatien, kumba la ong, ka san ha u briew hi bad kan nangheh-nangheh lada ailad ïa ka. Lada ita uba u ieit in kiar na kaba ïaïaid lang, na kaba iadei kam bad u ha kito kiba ju iadei mynshwa, u nongartatien u don ka daw ban artatien. Bad kane ka jingsngew ka donbor eh ha ki kynthei. Ki long kiba suk bad ba la tluid kito kiba lah ban ym pynartatien ïalade.

Hynriew - Ka ïaid-ka ïeng, ka ktien - ka thylliej jong i nongieit hi ka lah ban pynartatien ïa i nongshah-ieit, bad kane lada ka long ha kata ka dur, kam da donbor eh; hynrei lada u nongieit u dondaw ban artatien ïa iba shahieit, kata ka lah ban pynshitom jingmut ia u. Ha ka jingshisha, lada ka jinglong jong ita iba long ka daw jong ka jingartatien ka long pyrshah ïa kaba u ne ka briew u khmihlynti, ka la dei ban long tang ka jingmaham ban kiar noh na kaba ïalang lok bad i.

Hynñiew - U nongieit-samla u lah ban artatien shaphang ita iba u ieit na ki jingshem jong u hi na kawei ka sngi sha kawei pat lada :

(*a*) u tip ba ita iba u ieit i don baroh shimiet - armiet bad ka kynhun kaba um lah ban shaniah ;

(*b*) u tip ba i don baroh shimiet tang bad no re, kata, marwei bad iba marwei ;

(*c*) haba kim ïa kynduh shuh ong, kumba artaiew lynter lada ki ïa shong ha kajuh ka shnong ;

(*d*) haba im ju ioh shithi shuh na u kumba lai bnai lynter lada ki shong jngai.

(*e*) lada ita iba u ieit i long iba pariah ne lek - lek.

Ka jingartatien iwei ïa iwei pat ka lah ban nangsan ha ka jingjrong bad nang-iar ha ka kynïan man ka sngi

ha ka jingmut jong u briew. Phin kham sngewthuh kumno kata ka jingartien ka ïar ha ka dohnud jong u paralok ynda phi la shongthait shisien da ka bymbanse ha ka syrngiew jong ka. Ynda haba la kah dum ïa phi da ka, phim don lad shuh, lait sa tang ban artatien hi.

Katba ka nangjur ka jingartatien katta phi nang shitom jingmut. Ka khlieh te ka khluid, ka met pat ka khriat, lada syaid ha ka shawla tlang ruh ym mat ïa syaid hi. Ka mied jong ka sngi Saitjaiñ ka shai ha ka por ba biang katba ka jingdum jingmut ka ïai kah ïa ka khmat batbiang jong phi bad ïa ka bor pyrkhat hi ruh. Phi lah ban klet ban kren ïa ki paralok ha ka rukom kaba dei. Phi lah ban duhthiah da kaba pyrkhat kulmar, bad mutdur khlem nongrim. Ka jingbam babang ka kylla jew. Tip ka da long shisha haduh katta? Phi lah ruh ban duh jingkyrmen wat ha ki jingialeh ba donkam hi ha ka por ba phi don ha ka jingartatien. Ngim dei ban klet ba wat u lyoh balleh hi ynda haba u la rben than u kah ïa ki khmat jong ngi haduh ngim lah shuh ban iohi don aiu sha pyrshah jong ngi. Kumjuh ruh ka jingartatien.

Ka jingartatien ka don la ka bynta wat ha u Khristan hi ha ka jingïadei jong u bad la U Nongthaw. Dei ka jingbymithikna bad jingbymïohi shai aiu kan jia shadien uwei u nongrwai u rwai-duwai :

'Lam jingshai hun hapdeng u lyoh badum,
Ah lam ia nga".

Ka miet ka dum nga ruh nga khlem jinghun,
Ah lam ia nga

Ka syrngiew jong ka jingartatien ka lah ban tap ïa ka khmat ka dohnud jong phi ha ki kynja jingiakynduh lang jong phi bad kiwei pat haba ita iba phi ieit i ïa don lang. Namar ba kum kita ki jingïakynduh lang phi ïoh ka ladkaba biang ban ïa nujor ïa ka jinglong jong I bad kiwei pat, Ruh na ki paralok ba I ju ieit phi lah ban ithuh ïa i, namar ki briew kiba sniew ki ïawad para basniew hi.

Ka jingartatien la ka dei na kano kano na kitei ki daw naneng, ka pynpisa jingmut ïa uba artatien hi. Un

kham sngew sting jingmut lada un ïathuh ïa la ka jingsngew ha kiwei pat. Haba sngewdonkam ban ïathuh kumta, u dei ban pyrkhat bha ïa ki rukom briew. Lada ïalade phin sngewdonkam ban leh kumta lano re ha ka por kaba phim khmihlynti, phim dei ban klet ba ym baroh kiba phi burom kiba burom ïa phi. Ym baroh kiba phi kheiñkor kiba kheiñkor ïa phi. Ym baroh kiba phi ieit kiba ieit shisha ïa phi. H'oid, Ym ba baroh kiba phi i don burom kiba da don shisha. Namar phim tip kumno kan long hadien ba phi la ïathuh, wat lada phi mut ba ym don ba sngew ïa phi ruh namar "i sim ba suiñ in kit ïa ka jingsawa bad kata kaba don thapbnïang kan ïathuh ïa kata". - Ecclesiastis 10:12. Lada phin poi ha kata ka bynta phi lah ban ym shaniah wat ïalade hi. Lada phim ïathuh kumta, ïathuh ïa ka ha i Mei jong phi ne kaba bha tam ka long ha U Blei Uba phi ngeit. Ki briew ki bym lah ban shaniah ïalade hi ki kylla lamwir. Ki ïap-ei sha lum sha wah, sha riat sha ram.

Kan ïarap ïa phi shibun lada phi la sngewthuh ba phi don ha kum kata ka bynta lada phin pynkoit hi ïalade da kaba spel ïa kine ki ktien :

'Ngam dei i khun ka jingartatien. Ka jingartatien kan ym ïohlad ban pynmynsaw ïa nga. Ngam ngeit ha ka jingartatien. Wei ba nga la don daw ban artatien ngan klet noh ïa kito kiba long ki daw jong ka. Ngan trei suk. Ngan thiah suk. Ngan im ha ka jingkhuid bad jingsngur mynsiem, namar nga long i nongïoh pateng bad U Kynrad jong nga U Jisu kumba U la kular'.

Kren ïa kitei ki ktien haneng da kaba ngeit skhem ha u lyoh badum jong ka jingim un kyoriah hadien ba ka Sngi bathiang ba ai jingkhiah kan mih nakhap ki lum bajrong.

Haba la lum lut na ki jingpyni haneng ngi lah ban ong ba ka jingartatien ka long ka jingsngew kaba khih shane-shatai, ka bym skhem bad kaba pynpaw ïa ka jinglong bakhlem nongrim uba sngew hi.

---

7. KA JINGSNGEWJEW

KA JINGSNGEWJEW ka long ka kynja jingsngew mynsiem kaba u briew u sngew ha lade hadien ba u la btai ïa kaei kaei, bad u la isih ïa ki kynja jyndong, jingtrei kam bad kum kita. Ka long ka kynja jingsngew mynsiem kaba pyntlot bor ïa ka jingtrei kam ki dkhot met jong u hi. Ka lah ban wan rah ia ki jingpang dohnud aïu re lada ka ïohlad ban sah slem ha ka jingmut u briew. Ka kham ïoh jaka kloi ha kito kiba jindong mynsiem. Ka long kaei kaei kaba ym don mano mano ruh ba kwah ia ka, lait tang kito kiba kwah ban tip kumno ka treikam bad kiba wadlad ban shu mad ïa ka khnang ban sngewthuh haduh katno ka bor jong ka. To ngin ia peit ia ki katto katne ki daw jong ka :

(i) Lada phi phah ia uwei u khynnah ban wan sha ka ophis jong phi ha ka por khyndai baje mynstep, bad lada jia ba haduh lai baje janmiet phim put khot ïa u shapoh, ngam artatien lada uta u lok um pat phet ruh, u la sngewjew ha la ka mynsiem.

(ii) Ka lah ban rung ha ka dohnud u briew wat haba u don hapdeng la ki paralok ruh, lada uwei na ki un kren iaroh arsap ia u, un beiñ ia ka niam ka rukom jong u ; ïa ki kam jong u ; ïa ka jingialang lok jong u lada kita ki paralok ki kren khleh iathuhlypa ia kaei kaei kaba sniew kaba lah ban jia ïa u.

(iii) U nongairam un sngewjew wat lada u long uba riewspah ruh lada ki nongkitram kim shym wan siew la ka ram ha ki por ba la buh bad ïakut ; lei lei lada u la khreh lypa ban pynlut ia kata ka peisa ha kiwei pat ki bynta jong ka jingdonkam jong u namar lada ka long kumta u la hap pynsangeh la ka jingpynlut, ne hap shim na kaba u la kynshew ha ka ïing-kynshew (Bank).

(iv) U samla shongskul u lah ban sngewjew lada um ïohlut ia ki kot ki sla kiba ïadei bad ka jingpule jong u. Ka kham jur ka jingsngewjew lada u shahjop ha ki jingïaleh ban kiew.

(v) Ka Kmie ka sngewjew haba ka don ki khun kiba pangkhrew pangkhriap kiba ka jingpang-jingjhia jong ki ka long ka daw bah kaba pynwit ïa ka jingïaid beit ki kam-ki jam ha ka liang ka im lang-sahlang.

(vi) U Tnga u sngewjew ïada u lap ba ka lok jong u ka im ki jinglong kiba pyrshah ïa ka jingkyrmen jong u, lei lei lada ka klim ïa u, ym tang ba u sngewjew hi, ynda haba ka la long haduh katta, u lah ban shimduh wat ïa ka jingim ka tnga ne la jong hi U sngewjew ruh lada u ïoh ki khun ki bym nang ban burom ïa u. Ki bym nang ban kyrkhu ïa u, kiba lutpnut bad kiba khlemraiñ. Teng-teng pat ynda haba u kpa u la sngewjew u lap ïa ki buit thymmai ban pynbha ïa ki daw jong ka.

(vii) U shakri Ka Sorkar ruh u sngewjew haba u ïoh ki para ba ïatrei lang kiba um sngewtynnat. Haba kiba halor ïa u ki long tang kiba kyreit suda, kiba leh-meng bad kiba lehstad.

Ha ki samla kane ka jingsngewjew ka kham pher na kitei haneng. Hangne harum nga kdew katto katne ki daw jong ka jingsngewjew kaba don ha ki. Phi long iwei na ki ?

(viii) Phin sngewjew lada kiba ha ïng ha sem jong phi kim aimon laitluid ïa phi ban leh ei ei kaba pyn-sngewbha ïa ka khmat jong phi, kaba pynkmen ïa ka dohnud jong phi. Phin kham sngewjew pat lada kiba ha ïing ha sem jong phi kin khang pyrshah ïa phi ban ïalok bad ita iba phi ieit mynta hi. Lada ka long kumta, to pyrshang ban ym sngewjew. Nga ngeit lada ki leh kum-ta ki leh ïa ka namar kine ki daw harum :

(a) ba kiba ha ïing jong phi ki ïohi ba ito iba phi ieit mynta ïm lah ban ri ban sumar ïa phi ha ki por kiba hadien bad iba ym imat lah ban pyn-long ïa ka ïing jong phi kaba yn burom da ki paralok bad ïsynei da U Blei ;

(b) ba ki la ïohi lypa ba ka jingïalang lok jong phi bad I kan ym wallam ei ei ïa phi lait tang ka

jingsngewjew, ki ummat kthang bad jingbabe kylla hadien ;

(c) ba ki tieng ïoh ba ïa ki jingduna jong phi kum ka ïing-ka sem yn thadrong hadien katba phi nang ïa ngam ha ki thwei jong ka jingieit.

Lada ka long na ka daw kaba la pyni ha (c) haneng, nga lah ban ong ba kata ka jingsngew kaba kum kata ha ki kmie ki kpa kam long kaba dei. Ka jingieit ka pynmadan ïa ki lum. Ita i paralok ba phi ieit i lah ban da tip lypa ïa kata baroh shwa ba in ithuh ïa phi. Nalor kaba i la ithuh kumta bad sa ba i la tip lypa ïa ka jinglong ka ïing jong phi, nga ngeit. i don ka lad ka lynti ban im suk bad phi lada ka Jingieit ka synshar.

Lada ka long kumno kumno ruh ngam pynshlur ïa phi ban iaid pyrshah ïa ka mon kito kiba ha ïing jong phi kiba la shah shitom na ka bynta jong phi naduh dang kba. Namar don hi ruh ki katto-katne la ïchbeiñ ïa la ki 'baieit shiteng sngi' ynda haba kaba kum kata ka paw pyrthei.

La ka long kano kano na kitei ki daw ba la kdew haneng ruh, phin sngewjew hi ïa shipor. Ka lah ban long kat ka jingjew u sohmyndong hi. Hynrei wat klet ba kata kan ym long tang ha phi. Kata ka jingsngew kan ïoh ïaka ha ita iba phi ieit ruh lada i dang kham ïajan ka ryta bad phi. Lada iba la shwa shibun ïa phi i lah ban ym sngew ei ei ruh ïa kum kata ka jingjew. I lah ban shu sngewlem ïa phi. Kum kata kaei kaei kam long kaba thymmai ha ka jingim jong I. Lada i long iba sian i lah ban weng ïa kata ka jingsngew na ka jingmut jong phi ha kano kano ka por kaba phim mut.

(ix) Phi sngewjew haba phi iohsngew ïa ki ktien kiba long pyrshah ïa ka mon jong phi.

(x) Phi sngewjew haba la pynsalia ïa phi da kajuh ka kam, kaba da ka jingbakla kiwei phi hap leh ma phi.

(xi) Phi sngewjew ruh haba ita iba phi ieit I leh mynleh ieit ïano re ïano hakhmat jong phi, wat la ka long ban tynjuh kai ïa phi ruh. Kaba kum kata ka jingsngew ka lab ban khleh bad ka jingsngewpoh daw.

(xii) Phi lah ban sngewjew slam bad sngewkthang ngang, lada don mano-mano ba pasiaw ïa phi ba pleng ïto iba phi ieit mynta i lah da donlok mynshwa, katba ma phi pat phi iapmat ïa I wow haduh bym don pyrthei shuh. Ha kane ka pyrthei doh lada ka leit jia da kumtei da ka jingbymtip ka lah ban thaw jingpang ruh ïa uba sngewjew, namar ba u la iaid jngai ha ka kren ka khana bad ita I Kong.

Ka jingsngewjew ka long ka bih kaba sniew tam Ka pynlong ia u nongsngew ban Imsti-im raikhoh; im tlot-im swai ha kane ka pyrthei shong basa shiphang sngi. Ka leit long kumta namar ka jingtrei kam ki dkhot met jong u kim iaidkam bha kumba mynshwa. Namar haba ka jingmut ka pang ka met ruh ka tlot.

Phi lah ban mutdur kumno ka dohnud jong iba sngewjew ka long ? Kumno ka khmat jong I ka pynpaw ialade ha khmat ka pyrthei ? Kumno i kren briew ha kum kata ka por ? Ka dohdud jong I ka panskuiñ shirukom. Kane ka dei ka por ha kaba phin ïohsngew ia I ba i pynnoh mynsiem, ka por ba i kynmaw biang ïa kiei kiei kiba la dep, bad ka por ba i phohsniew wat mynsngi hi. Lada i long kumta, phin shem ba in kyndit kulmar wat haba phi kren ei ei ïa I ha ka por ba i shong i iaid hi ruh.

Uwei u mahajon u la dom kulmar ia la ki nongtrei ba u la thung hi shisien. Ka leit long kumta namar ba kita ki nongtrel jong u ki leit buh bakla ia ki tiar jong kawei ka kor shonkot Ynda haba ym lap shuh, u la ong "Nga la sngewjew". Um nang shuh ban iakren bad kiwei ha ka rukom kaba u ju kren. U ïathuh ïa nga ba u la bakla da kaba pynpaw ïa ka jingsngewjew hakhmat ki paralok. Kaba kum kane ka jingsngew ka kut kloi.

Kane ka jingsngew la ka wan na kano kano ka daw kam ju ïarap ban tei ia ka met. Ka pynlong khñiang pynban ïa ka dohnud. Shwa ba ngan kut noh kaba kren shaphang kane ka jingsngew nga sngewdonkam ban buh kane kawei ha phi kum kiba dang khie

dangsan : lada la pynjew ia phi da ito iba phi la ïapmat shisien, kynmaw ba I la leh ia kata namar ïalade bi I la ju sngewjew bad ba mynta hi i dang don hapoh ka hima jong ka jingkhmihlynti ïano re, ïa i Eire iba kham halor ia phi lehse ! Phim dei ban klet ba in hap babe jur, lehse, bad ki ummat namar la ka jingleh lada in hap phai biang la ka mon sha phi. Ha kita ki por, in pyrshang ban kynnoh pop ia la ki paralok, ba 'da ki jingpynshoi jong ki ba ka long ïa nga kumne'. Lada phi long iba wad jingleit phim dei ban thadrong ia kito ki jingbakla ba phi la shem ha ka jingim jong I ha kito ki por ba la her sha bymjnkut.

Lah ban pyrshang ban lait na kane ka jingsngew ba sngewsih da ki katto katne ki lad, ngin peit ha ka shikhyllipmat ia kine ki lad kiba nga ngeit lada kim lah ban weng ïa ka ruh kin iarap ia phi ban lap ki lad kiba kham bha ban weng noh ia ka na la ka jingmut.

(1) Pynmlien ban ym ialang samla khlem da pyrkhat ia ka jingkordor jong ka, bad khlem da khreh ban pdiang iano iano kum I lok jong phi. Lada la pynshoi ia phi ban leh kumta ruh, khreh lypa ban ia kynduh bad kaba kum kane ka por ban sngewjew. Ba ynda ka wan ktah ia ka dohnud balung bad ka jingmut ba thanda jong phi phin ym sngew ei ei shuh.

(2) Lada phi ialang samla da kaba la thmu ïa ki jingthmu babha, shaniah ïa ita iba phi ieit, bad pynkylla ialade katba kum ki jingkylla jong ki jinglongjingim bad ki por bad ki jingjia kiba ha ki.

(3) Ïaid kum ibaisian ha ki jingiadei kam jong phi bad I. Da kaba leh kumta, phin kham lait na ki jingpang sngewjew bad phin kham lah ban iohi ialade iba kumno phi long.

(4) Lada baba ka ioh jaka ban rung, weng noh ia ka shisyndon na la ka jingmut da kaba :

(*a*) klet noh ïa I lada I long ka daw jong ka ;

(*b*) iakren bad I da kaba shai shaphang kiei kiei baroh kiba phi sahnud. Ïathuh ia I ba ki jingleh

8. KA POR BAN YM ÏAÏAID LANG.

KA POR ban ïaïaid lang ka long kawei na ki por kiba donkam ha ka jingim jong ki kynja baim baroh: Lada phin peitthuh bha ïa ki masi ïa kiba la hikai bha, phin shem ba ki ju sngewbha' ban ïaïaid lang kat shaba ïalam u Jopsem. Lada ki ïaknieh bor kin ïatur tyngeh ha ban da ïa mih snam ruh. Hynrei lah ban pynïasuk ïa ki, lada phin aimluh ïa ki ha ka sla lamet, da phut ïa ki shñiuh syntai jong uwei bad pynbam ha uwei pat. Haba ki ïapher jingmut, ki ju pynshitom ïa u nongsharai hi.

Ki briew ruh la kim long ki mrad ki long kiba sngewbha ban ia imlang-sahlang, bad ban ïaïaid lang hi. Hangne harum ngin ïa peit katto katne ïa kane ka phang.

Ialade hi nga don shibun ki paralok shynrang bad kynthei kiba nga ju sngewbha ban leit jngoh ïa ki ha la ki ïing hi, bad kiba ju sngewbha, h'oid sngew donkam ruh ban wan jngoh ïa nga ha ïing ne ha jingtrei hi. Ngam aitatien ba phi ruh phi don la ki paralok kiba donkam ha ka jingim jong phi kaba man ka sngi kiba phi da kheiñkor ïa ki ktien jong ki. Kiba phi sngew ba la kumno kumno phi dei ban ïa kynduh bad ki shisien shibnai la ym-shisien shisngi.

Ka long kaba bha katta katta ban don shibun ki paralok bad iwei i ban long i paralok iba kyrpang. Ka long ruh kaba donkam ban ïaïaid lang bad ki paralok ha ka leit-ka wan; namar haba uwei u kyllon uwei pat u pynkhie. Haba don ka dak ïong ha uwei, uwei un kdew ne ñiad ïa ka.

Shisien ha kawei ka sngi Pyrem, i panah jong nga i la shah sngewbha ïa nga ban bud ïa i sha jingtrei ynda haba nga la kyrpad ïa i ban shah ïa nga. Kum ka kabu ban kdew ïa ka jingdonkam ïa u paralok, hamar ka por shiteng sngi, katba i dang krat khyndew da la u mohkhiew hapoh kawei ka dieng... kumno re kumno ka la kylla bad ka la ban ïa i na ki skhep. Im lah leh ei ei shuh. I la khot ïa nga ban leit peit. Hangta nga la pyrshang ban leh katba kum ka jingbthah jong i ban pynlait ïa i na

kata ka jingban kata ka diengpun kaba heh. Ynda la lait nangta i la ong; "ban da tang marwei nga la hap sah hangne shirta." Pyrkhat hi ma phi haduh katno ka jingkorkit ban im marwei khlem ki paralok, khamtam ban ïaid marwei!

Uwei u briew ynda haba u la sngewthuh ïa ka jingkordor ka jingïaïaid lang bad ki paralok, bad ka jingkordor u paralok u la rwai kumne:

" Ban ïaid marwei ha ri kynjah Nga sngewlywait nga sngewtieng ".

Ka long kumta shisha, ka pyrthei khlem ki paralok ka long hi ka khlaw bakynjah ngiew-ngiew jong ka jingim hi. Lada u briew u ïaid marwei um lah ban sngewthuh ïa la ki jingduna, bad um tip ïa ka akor im ha ka pyrthei. Ki jingpynshoi ki lah ban jop ïa u ha ka por kaba um khmihlynti.

U Jisu hyndai, haba u phah ïa ki synran jong u ban leit ïalap, u la phah ïa ki ar-ar. Nga don ka jingngeit kaba skhem bha ba u la ïohi shai ba kum ki briew kim duh hi ki jingduna jong ki hano re hano Namarkata, da kaba phah kumta, U mut ba lada uwei u bakla uwei pat un nang pynbeit. Haba shu ong lyngkot, ka jingïaïaid lang ka long kaba donkam eh ha ka jingim jong ngi.

Kumno shaphang jong phi pat. Phi ju ïaïaid lang kumta bad i paralok ? Phi dang ïaïaid haduh kane ka sngi ? Phi la ju kiar na kaba ïaïaid lang bad iwei na ki paralok jong phi ha ki por ba la leit ? Balei phi la sngewdonkam ban leh kumta ? La ju ieh ne em ïa phi ban ïaid marwei sha kijaka ba tieng ? I paralok ba phi ju ieit i la ju kiar ne em na kaba ïa ïaid lang bad phi ? Kumno phi sngew haba kumta ? Kiei kein kito ki daw kiba la pynleh ïa i ban kiar na kaba ïaïaid lang bad phi ?

Lada phi la ju ïaïaid lang badno re shiphang nga ngeit phin sngew kynjah-sngew tmang ynda haba la iehnoh ïa phi marwei ! Kata ka jingsngew-sah-marwei, ha ka jingshisha, ka lah ban trei ha phi wat haba phi la sngewthuh ba phi ïaieit bha iwei ïa iwei ruh. Khamtam ha ki por janmied shwa ban sep ka Sngi bad shwa

ban thiah hi: Ka kham trei jubor ha ki Kong ban ïa ha ki Bah. Dei ynda haba phi la kiar na kaba ïaïaid lang ba phin sa sngewthuh ïa ka jingmad jong ka.

Don ruh katto katne kiba da thaw khnang ïa ki daw ban ym ïaïaid lang shuh bad ito i paralok ba i ju ieit ha ki por ba la dep na ki daw kiba ngin ïapeit ha ka shiknyllipmat. Don pat kiba da iohi lypa haduh lano kata ka por kan wan pynwit ïa ki wat haba ki dang sngewthuh ba ki ieit bha iwei ïa iwei ruh. Don kiba ap kyrmen ïa kaba kum kata ka por hi katba kum ki jingjia kiba thew shata ha ka jingim jong ki.

Kumba don ki daw kiba la pynlong ïa phi ban ïa ieit markylliang, don ruh, namarkata, ki daw kiba pynlong ïa phi ban ym ieit shuh; kumba na ki daw kiba kyrpang phi ïaïaid lang shisien, kumjuh ruh, na ki daw kiba kyrpang hi kiba pynlong ïa phi ban ym ïaïaid shuh. Ka daw jong ka long kawei na kine harum:

(i) Ba phim kwah ba ki briew kin lap ïa phi ba phi ïaïaid lang bad ita iba phi ieit. Lada phi don kaba kum kata ka jingsngew mynsiem kata, ka khleh khyndiat bad ka jingsngewrem.

(ii) Ba phim kwah ban pynpaw ïa la ka jingieit ha ka pyrthei. Phim dei ban klet ba kata kajuh ka jingsngew mynsiem jong phi ka lah ruh ban pynwan suki suki ïa ka por ban ym ïaïaid lang shuh. Lada phi la leh ïa ka shisien kumta da kaba khleh ñiewbeiñ ïa la i paralok, phin mlien de artad bad phin shem ba ka long kaba jem ban leh kumta ha ki sngi ban dang mih. Lada phi long iba sian phin ym mad ïa ka jingsngewkynjah. Phim dei ban klet lada phi don ha kata ka bynta jong ka jingim, ka por kan poi ha kaba phin ïa kynduh bad iwei pat iba phin da ïapmat eh ma phi. Ita ruh i lah ban sngewdonkam ban kiar na phi kumba phi la leh ïa kito kiwei. Lada kan long kumta, phin sa sngewthuh kumno kito kiba phi la kiar ki la sngew shipor. Don ka jingong kiba stad ba uta uba pynïap da ka waitlam un ïap ruh da ka waitlam hi. Lada ka kylla ka wan sha phi kumta, wat kynnoh pap ïa kiwei, namar kato baroh ka long tang

ka bainong kaba rit tam ·kaba la siew ïa kito ki jingleh jong phi ha kiwei.

(iii) Phi lah ban kiar na I namar ka mynsiem bad ka dohnud jong phi ka la kiar lypa. Ha ka dohnud jong phi, phim shym sngew shuh ïa ka jingdonkam ka jingïasyllok bad i.

(iv) Phi lah ruh ban kiar na Ita iba phi ieit lada phi tieng ne syier ïoh phin ïa khublei kloi bad ka pyrem bathiang jong ka jingim jong phi hi. Lada ka long kumta pat, kata ba phi sngewtlot ïalade. Nga kubur ïa ka jingsngewthuh jong phi ïa ka jingtlot la jong Namar ha ka jinglong briew ïa ka jingmut jong phi la ju pynshoi ban kren ïa ki katto katne ki ktien barngai, ki ktien shoh jadu ïa ka jingsngew hi. Hynrei, kane ka jinglap jong phi ïa kane ka buit thymmai ruh lada phi duna ka jingshaniah iwei ha iwei pat ka lah ban kit ïa phi sha kawei pat ka por jong ka jingsngew, ne ka jingsngew jong phi ka lah ban pyni shabar ïa kawei pat ka Tusbir jong ka.

Lada i paralok ba phi ieit i kwah ban kiar na ph to shah ïa I ban leh kumta da kaba sngewbha, namar ka dawkaba la pynlong ïa I ban kiar na phi ka long kawei na ki ne harum :—

(i) Ba phim ju leh ieit ïa I kumba ïaleh lem kiwei. Da kylli na wei kumno ki ïaleh lem, bad sa phai sha lade bad peit bha kumno phi la leh.

(ii) Ba i ruh i dang kwah ban shong marwei sa katto katne snem, namarkata, i tieng kumno re ban ïa pynjan than bad phi ïoh kut ei ka jinglong samla ha kano ma kano ka por ba khlem khmihlynti. Lada I don bad im ha kata ka bynta jong ka jingmut I lah ban kiar na phi.

(iii) Ba I dang kwah ban jam sha khmat ha ki mawkyrdon jong ka jingstad hi.

(iv) Ba khang tyngeh kiba ha ïing ha sem na ka bynta kano re ka daw kaba wat ma I rub im tip bha.

(v) Ba i artatien shibun shaphang jong phi ba phi bun paralok eh kiba kum ma I.

(vi) Ba phi dang kham duna ïa I ha kano re kano ka bynta. Ia kita phin tip na I hadien ba i la kiar na phi.

(vii) Ba I don jingmut mynta ïano re iba kham halor ïa phi.

(viii) Ba I dang sngew sahnud bad khmihlynti ïa I paralok ha ki por ba la her sha bymjukut.

(ix) Ba I don ka jingmut ka bym neh, bad lada kumta in iailong sah kumta tad haduh ka por kan poi ha kaba in tare phlang kat naba lap kum u hap um.

(x) Ba ki jinglong-jingim jong phi kim ïadei satia.

(ix) Ba phi bu-a'd la ha ka ktien ne ka kiad hi.

(xii) Ba ki akor-briew jong phi kim ïadei bad kata kaba i kyrmen ba phin long bad kiba kum kita.

Kano kano na kitei haneng ki lah ban pynkiar ïa phi iwei na iwei. Kam long kaba thymmai ha ka pyrthei. Ngi kynmaw shisien ba ki synran jong U Jisu kim ïaïaid lang shuh bad u kata, nga mut ïa ki bynniew phew ngut. U Silas um shym ïaïaid lang shuh bad U Paul Mynta kata ka por ka la poi sha phi ruh. Nga sngewthuh kumno ki lok ki sngew haba ka la long bad ki kumta. Ha kito ki katto-katne sngi naduh ba ki la ïa kiar kyndit khlem khreh, kin shem ba ki lynti kiba ki ju iaïa'd lang ki i kumba ïa sngewlem ïano re. U Phlang uba ju khih phuh samrkhie shirukom ha ka por ba la dep, mynta u i kumba u tieng syir iano re. Ka dohnud jong ki ka um haba ki kynmaw sngewbang ïa ki sngi ba ki ju iaiaid lang.

Ki briew kiba ju ïaïaid lang ki ju hap jubab ïa ki katto-katne ki jingkylli na ki paralok. Nga ju kylli ïa ki paralok kumta haba nga lap ïa kata ka kabu, ngam mut ban pyndom ïa ki em, ym kumta, hynrei ban tip kumno ki sngew haba la sah marwei. Lada phin hap jubab ïa ki jingkylli shaphang kata, peit bha, ïoh ba ki jubab jong phi kim ai jinghun ïa kito kiba kylli ïa phi. Ka jubab kaba beit ïa ka jingkylli ka long 'kumba don ki por ïa

kiei kiei baroh, kane, namar kata, ka long ka por ban ym iaiaid lang'. Ngim dei ban klet ba borabor ngi rem bad ksan na ki ktien jong ngi hi.

9. KA JINGSNGEW BAKHRIAT

LADA phin ïaidkai sha ki lumphlang ka Madan Umsaitwait ha ka shnong Barato ha ka por Pyrem phi lah ban ym poi pyrkhat ba kata ka madan ba itynnad bad kito ki lum phlang ba jyrngam kin kup da ki jaiñ thoh khyrwang mynsynrai bad da ki jaiñ Desi shisien shisnem ha ka Por Tlang. Phi lah ruh ban ym poi pyrkhat ba ki rud jong ka Wahbah Brahmaputra kiba dap da ka um myntiur kin pynpaw ïa ki shyiap baheh myntlang. Kumta ruh ka long bad ki khynraw ha ka jingïadei jong ki para khynraw Ka jingïalanglok ka kylla khriat; ka jingieit ruh ka kylla ïor ba rben. Ha kane ka pyrthei, bun na ngi ngi la pyrshang ban ri ïa ka jingïalang lok, hynrei khyndiat kiba jop. Ïalade hi ha ki khyndiat por ba la her sha bymjukut, nga la pyrshang ban pynïadei lok bad ki briew ha la ki jong ki kyrdan ka jingim jong ki h'oid bad u nong-buaid, nongtuh bad ki riewbiej hi, hynrei nga shem ba ngam lah ban ri ia ka shi slem. Ym dei namar ba kim long kiba bit ban ïalok, hynrei nga shem ïalade hi ba ngam long uba bit ban ïalok bad ki. Kumta ka jingsngew ñiewkor jong nga ïa ki ka kylla khriat noh tang katto katne por.

Nga ngeit phi ruh phi don ki paralok kiba phi da ieit eh hi. Lehse, don ruh kiba phi shu burom namar ki kam babha jong ki ïa ka kynhun ba ïa ímlang-sahlang. Don pat kiba shu ïa juh-ïa sngewbha. Hynrei ka jingïalang lok hi ka pher na uwei u briew ba uwei pat katba kum ki sap ba ai U Nongthaw hi. Shisien uwei u nonghikai u la kylli: "Kumno phi ïaieit lok katne haduh ba une u samla um juh shuh shawei ?". Koit, nga jubab ba ki jinglong ki kham ïadei. Nga sngewbha shibun lada uta u paralok jong nga u wan sah sha nga man ka por ba u wan sha ka shnong ba nga trei kam.

Ka jingïalanglok ka long kaba kordor haduh kattakatta. U Solomon hyndai u ong: **"Kham lah u paramarjan uba hajan ban ïa u para uba ha jngai."** Ka da long shisha kumta ha kito kiba la sngewthuh ïa ka jingkordor jong ka jingïalang-lok. Hooid, ngim lah ban kiet ïa kiba ngi ieit-ngi thoiñ ha ïing ha sem. Hynrei ka long kaba eh ban pyrkhat la ki lah ne em ban ïa shim bynta ïa ki khuslai bad jingshitom jingmut jong ngi bad kum kita, lada ngi don shajngai na ki. Lada kiba ha ïing ki long tang kiba dangrit, kan long kaba eh ba kin sngewthuh ïa ka jingshitom bad jingeh jong phi. Dei ban don i nongpyntngen-pynshngaiñ ha ka jingim. Dei na kata ka daw lehse ba uwei u nongrwai-jingieit u rwai :

"Don mano sha ban pyntngen,
Ia kaba shitom ka mynsiem".

Haba phi don ha ki khuslai, jingpisa mynsiem bad kum kita, ngeit phin sngewkwah ban don mano re hajan jong phi. Lah ban long u paralok hi, ne i Eire lehse **Iba ka mynsiem ka ieit'** hi, iba lah ban ïa shim bynta lang ha ki jingshitom jingmut jong phi.

Phi lah ban sngewieit ïa ito iba phi ieit katba phi dang ñiewkor ïa I, katba phi dang sngewsyaid ha la ka mynsiem haba phi kynmaw ïa I. Hynrei ka por ban ym sngew syaid mynsiem shuh haba phi kynmaw ïa I ka lah ban poi, ha kaba phin sngew da kumwei pat.

Kumba la iakren haneng, ki lum ruh ki kylla dur katba kum ki por. Hadien ka Pyrem wan ka Lyiur, ka Synrai bad ka Tlang bakhriat kaba pynkup ïa ki lum Phlang ba-jyrngam da ki jaiñ Desi (dpei) kumba katto katne sngi. Ka **jingïalang-lok** bad ka jingieit ruh, kum ki syntiew ki kylla swai noh hooid 'ki kylla tlor ki ïap ym don basah'. Ka daw ka long ba ym lah ban sumar ïa ki. Ki donkam ïa ka jingai um ai sboh khnang ba kin im.

Haba kito ki lum phlang ki kup da ki Desi, ki isynei, i kynjah, i sah marwei shirukom. Lada phin ïaidkai ha ki ha kaba kum kata ka por ka rong ka jaiñkup jong ki kan pynïong ïa ki jaiñ-ki nep jong phi bad khyndiat ïa ka jingpyrkhat hi.

Ka jingsngewkhriat ha ka mynsiem jong u briew shaphang la i paralok ka sdang suki-suki ynda haba u la wan na ki por bapher jong ka jingmut, kata, ka por ba u khmihlynti, ka por ba u artatien shaphang jong i, ka por ba u sngewjew, ka por ba u la kiar na kaba ïaïaid lang bad ïadei kam hangne hangtai kumba mynshwa, lehse ka por ba u duhthiah-duhshong ïa i namar ba u la pyrkhat shaphang jong i. Namar kiba kum kita ki dur jong ka jingsngew ka jingmut ki ïalam shata. Na ka tharai, ka artatien bad kumta ter ter baduh ban theh-umpjah ïa kata ka jingieit ba u don ïa I shisien ka sngi.

Ynda haba uwei u la ra·kut ban theh umpjah la ka jingieit, phi sngewthuh kumno u sngew ha la ka dohnud? Lada phi long uwei na ki phin sngew ba ka Ïor barben ka la tap ïa ka dohnud jong phi haba phi pyrkhat shaphang jong I. Haba u thah ne ka ïor ki hap halor ka tin sopüng, phin shem ba ka kylla um mar tang ïa mih ka Sngi mynstep; bad haba ka um ka la tuid nalor jingsop bad jaw sha khyndew, la kumno-kumno shapoh ruh ka jaw. Kumta long ka por ban man khriat ha ka dohnud jong phi. Lada phi theh umpjah kyndit ïa kata ka jingieit ba ita i paralok i don ïa phi haba i khlem da tip ïa ka daw, bad ïada phi ïohi ba ka um ior ka tuid ha ka dur ki ummat, phi dei ban sngewthuh ba ka dohnud jong i ruh ka pang.

Lada i paralok jong phi I la khlad na phi da kaba iehbeiñ ïa phi halor ka jingieit ba phi don ïa i ne lada phi la ju mad ïa kaba kum kata, phin jin da la sngew kynjah ha la ka jingim. Ka long ka por ha kaba ïa ki khmat bathiang jong phi la pynkylla dur, ïa ka bor ïohi jong phi la pyntlot. Phi lah ban ym kwah ïakren shuh bad i. I la long iba khlem-akor ha phi. Mano ba tip la ka akor jong i ka long pynban kaba tam ha ka pyrthei mihngi. Tang namar ba phim ïohsngew shuh ïa ki thylliej ding ka jingieit ba ka klang ha ka dohnud jong phi, te phim sngewbha shuh ïa I. Don katto-katne nalor kaba la isynei lypa kum ki lum ïa ki ba la tap da ki dpei, kiba pyrshang ban pyndei dak ïoug sa bad ïa kiwei de.

Lada i paralok I la khlad lok noh, ka shong ha phi

ban pyrkhat balei ka leit long kumta ! Phai mynta sha ki jingladei jong phi bad I myn ba kito ki khyndiat angi ba la dep; loh phi la kum leh bakla, ne leh kaei kaei kaba pynartatien ia i shaphang jong phi. Phin sngewthuh ba lada kata ka jingsngew syaid mynsiem jong phi shaphang ia I paralok ka long-na ki jingla sngewbha-sngewmiat; ka jingialang lok kyllum bad jingñiewkor salonsar, ynda haba phi la khlad lok ruh phim da sngewdiaw than. Kam lah ban pynshitom jur ia ka jingsngew jong phi. Kam lah ban pynsuda wat la kawei na ki kamra ka dohnud jong ruh. Hynrei phin shem ba kan kham khia ka jingsngew jong phi, hooid ban ia ki lum ka pyrthei bah hi lada ka jingiakhlad jong phi kan long kaba iakhlad na ka jingieit kata, pyndkut ia ki saiteh bajem jong ka jingieit hi. Lada ka leit jia kumta, phin shem ba phin sdang sa ka ban lehraiñ ia kiwei de ; lei lei lada ki paralok kin kylli ei ei ia phi shaphang ito i paralok jong phi phin sngew la kumba aibih ia ka jabieng jong phi. Ka daw jong kane ka jinglehraiñ ha kum kata ka pór hi ka long namar ba phi la pynpaw ialade ha kiba bun ki bynta jong ka jingim jong phi bakhmat ka pyrthei.

Nga sngewthuh kumno uwei u sngew lada ka jingieit bad jingñiewkor jong u ia la i paralok ka khriat noh. Wat lada u long hi ka daw jong ka ruh, u sngew rem shirukom namar la ki jingleh ha ki por ba la leit. U sngew babe shi rukom, kumno ka leit long da kumto ! Mynba ka jingieit ka long rasong ha ka dohnud shu i phuhmutphuhmat shi rukom wat la' ka don ka jingpang jingieit hi ruh ym da dei eh kumba ka la khriat. Hynrei haba ka Tiang jong ka jingieit ka la poi, ka khmat jong iba shah leh beiñ ka pynpaw ia ki rud bakynjah jong ka dohnud hi, la kumba paw ki rud ka Brahmaputra mynthang.

Wat klet ba haba ka jingieit ka kylla khriat kumta, ka daw baroh kam long namar ba ito i paralok im long iba bit ban ialanglok bad phi ne ban long i baieit jong phi. Ka daw kaba nyngkong eh ka long ba phim ñiewkor shuh ia I. Phi pyrkhat tang shaphang ialade. Bun ki bynta kiba ladei bad i phi la klet lut. Lada phi kwah ban ri ia ia ka dohnud kaba syaid da ka jingieit, phi dei ban

sngewrit. Phin wad ban leh ïa kaba i paralok i kyrpad ïa phi. Phin wad ban pynsngewbha ïa i ha ka jaka ba phin shu pynsngewbha ïalade. Ngam mut ba phin pynsngewbha ïa i ha ki bynta baroh, nga ngeit phi sngewthuh hi ïa kaba dei bad ka bym dei. Lada phi sngewhehsngewkhraw ïalade, kata, phin duh kloi ïa i namar "la ha ka jingïalang lok ne ka jingieit, ngi long borabor kiba sngewrit namar ba ngi ïohi ba ïa ka jingaiei la ai ha ngi; bad ban duh ïa kata ka jingsngewrit namar ba ngi la duh ïa ka jingïalanglok ne jingieit ka long ban pdiang ïa ka jingsarong kaba dei ban pynlehraiñ ïa ngi" - Arthur Clutton Brock (1868 - 1924).

Ngi lah ban long ki paralok bajanai jong ki paralok jong ngi lade ngi la sngewthuh ka jingïalang lok ka mut aïu ïa ngi bad kwah shisha ïa ka. Phi lah namarkata ban long i paralok iba bha jong i paralok jong phi lada phi lah ban ïalok bad i khlem da ïlyngngoh ïa ka jingïadei jong i bad kiwei pat lane kynnoh ïa ka jingsngur mynsiem jong I ïa ki, wat la ki paralok jong I ki lah ban lehsniew ïa I katno-katno ruh.

Ka jingkhriat jong ka jingieit paralok hi ka ïoh jaka wad ha ki synran jong U Jisu hi. U Judas u la die noh ïa u, ïa kata phi kynmaw bha. U Petros u la len noh ïa u! Bad kiwei pat, lait noh u Ïoannis, ki la ïa phet noh bad ki la ieh noh ïa u marwei tang bad ki nongshun. Kane kam dei ban pynlyngoh ïa ngi namar ka jingieit kiba bun ka ju mankhriat hi. Shibun kum kita kiei-kiei phin shem ha ka jingim jong phi Lada phi pynkhriat jubor ïa ka jingieit, kam lah ban khriat khlem da pynmih sur ne jingsawa shabar. Ïa ka nar ba la thang saw ha ka shlem lah ban pynkhriat da kaba shu wieh ha ka um ne shu buh sharud. Ka jingkhriat kaba mih na kaba wieh ïa ka nar ha ka um, ka long kaba kyndit-kyndit bad la ka long kumta ruh kam lah ban khriat jarjar, ka bor jong ka ding ka pynmih ïa ka jingsawa namar ba ka ïaleh bad ka jingkhriat jong ka um. Kumta hi keiñ lada phi theh umpjah kyndit ïa ka jingrhem ka jingieit ha ka dohnud ita iba phi ieit. Wat la ka jingrhem ka jingieit kan khriat, ki umpohliew rupa kin kyrsoi na ki thwei tiew lotus bad

tuid lyngba ia ki kynroh tiew kulab basaw, bad ka jingsawa jong ka jingïam hi ka lah ban mih ban pynsah kynmaw ïa phi shirta.

Sa kawei pat ka lad ban pynkhriat ïa ka nar saw kumba la ong haneng, ka long da kaba kynriah ïa ka sharud na ka shlem. Lada phin leh kumta phin shem ba kato ka nar kan khriat suki-suki bad ha ka por ba phim poi pyrkhat shuh. Kumta ruh lada phi sngew donkam ban shim noh ïa ka jingieit jong phi na ita iba phi la ieit, kan kham bha lada phin leh kumta kuki suki, khyndiat pa khyndiat da ap haduh ba phin ym sngew ei ei shuh ha ka dohnud jong phi. Kiba sian bad kiba bha ki lah ban leh kumta.

Hynrei shwa ba ngan kein noh kaba ïakren shaphang kane ka phang nga sngewdonkam ba baroh kiba don ha kata ka bynta jong ka jingim kum ka por ka jingkhriat jong ka jingieit ha ka dohnud jong u ba um kynmaw ïa ki bynta kiba donkam harum :

(i) Ba un ym pynmong ïa ito i paralok ba u la ieit shisien ka sngi. Wat lada ka jingkhriat ka jingieit ka long na ka jingleh jong i paralok hi ruh.

(ii) Ban pyrshang katba lah ban sngew ha la ka mynsiem ba ito i paralok i long iba donkam eh ha ka jingim jong u hi.

(iii) Ban ym pynpaw ïa ka rong Soitan ha ka khmat ba bhabriew jong u.

(iv) Wei ba la bakla hi ban peit naduh basdang, bad wei ba la sngewthuh hi la ka jingbakla, pyrshang ban ym mad ïa kata ka jingsngew ha ki por ki nang wan.

Kumba ka don ka por ïa kiei kiei baroh, lehse kan poi ka por ha ka kawei ka sngi lano re ha kaba phin donkam ne ïadei bad I ha kaba phin pynjem ïalade hakhmat jong I. Lada myntu hi phi la sngewkhriat eh ha la ka mynsiem shaphang jong i, shu shim ïa kata ka por ba ka long ka por ban man khriat.

10. KA JINGÏAKHLAD

KA·POR ban ïakhlad ka long kawei na ki por kaba sngewsih tam ha ka jingim jong ngi ki briew. Ïalade hi nga ïaih ïa kane ka ktien 'ïakhlad'. Hooid lada ïakhlad na kaei kaei kaba sniew, kata te nga da angnud eh ban ïoh ïa kaba kum kata ka por. Hynrei ban ïakhlad na ki lok ba ju ïaieit bad ruh na kiba ha ïing ha sem ka long kaba sngew sah khlunswet ban pyrkhat shaphang jong ka. Tyngeh la nga la ïa ieh ban ïait na ka, pynban bunsien nga la shahjop bad nga la dei ban mad ïa ka man ka teng. Ka jingïakhlad ka long kaba ïa pyrshah bad ka jingïalang. Ban ïakhlad ka mut ban pynkyrpang, ban ot noh ïa ka jingïalang la shipor ne jynduh, ban ym pynïasoh shuh bad kiei kiei kiba mynshwa. Harum ngin ïa peit ïa ki lai tylli ki mat jong ka jingïakhlad.

Wei, khlad na kiba ha ïing ha sem - Kane ka lah ban, long tang shipor, tang shi sngi. Ka lah pat ban long shirta. Ka jingïakhlad ba khatduh na kiba ha ïing ha sem ka dei tang haba u nongkhlad u ieit sha shnong ka ïawpaw.

Ar, khlad na la ki lok ba ju ïaieit - Kane ka jingïakhlad ha kane ka mat, ka kynthup ïa ka jingïakhlad na ka ka jingïaseng lang parabangeit, khlad na kaba ïa sah lang ha kajuh ka ïing kiba pynlong ïa ka jingïashem pat. Lah ban ïakhlad jynduh ruh lada iba la khlad i la kam sha kawei pat ka ri - 'ka bym ju sang ïana ïano'. Ka ri ba wei ba la jam sha ka, u nongleit um ju kwah wan phai shuh. Ngi lah ïa kynduh bad iba la khlad jynduh tang ha jingpyrshahniew teng-khat. Lada iba la khlad i long i briew iba donkam ha ka shnong - ka thaw, ka imlang - sahlang, ngi kiba im haduh kane ka sngi, ngi shu kitram sah na i ha ka jingim jong ngi. Haba ngi poi kynmaw ïa iba ngi ieit ngi thoñ iba la khlad noh, ngi jaw ummat teng teng.

Kaba kum kane ka jingïakhlad ka lah ban ïehnoh ha kiba dang im ïa ka jingsngewsaih, ïa ki ummat tad ynda la ïaid ïa ki da ka bor-biei. Ka ïeh ruh ïa ka jingsngew sah marwei, ka jingsngewtmang bad jingbynñiaw kum kita. U Kleopas bad ïa u paralok ki la khuslai bad

pyrkhat sngewsih namar ba la sahnarphna ia U Kynrad jong ki. U Trot u iam sngewsih haduh bym nang batai shuh namar ba u kynrad jong u u la khlad noh na u. Don kiba ka dur jong ki ka kylla haduh ba teng teng ka pynkwah ia ngi ban tip ia ka daw jong ka.

Lai, khlad na ka jingieit samla. Sa kawei pat ka jingiakhlad kaba nga kwah ban kren kyrpang, hangne ka long ka jingiakhlad hapdeng ki nongieit-samla. Ka jingiakhlad hapdeng jong ki ka long kaba kthang katta-katta. Ka long ka jingpang jabieng kaba kham eh ban pynkoit. Tang na kaba iohsngew ia ka ktien 'iakhlad' hi, u briew u la dei ban sngew shi rukom. sngewsynei ialade sngewkynjah mynsiem bad sngew sah marwei haba pyrkhat shaphang jong ka.

Lada phi la ju iakhlad na la iba phi la ju ieit shisien - arsien, phi la dei ban sngewrem ialade hi ba phi la long ka daw jong ka jingiakhlad. Hangne harum phin shem ia ki daw bapher ki jingsngew jong phi ha ka por ba phi khlad na I.

Phi la khlad na i namar ba phi la tharai bymhok ia I; phi la kiar na I namar ba phim ñiewkor shuh ia I. Phi la theh umpjah ia kata ka jingsngewrhem mynsiem kaba phi la iohsngaw ha la ka dohnud shi por shaphang jong i. Phim kwah shuh ban ialaid lang bad I. Phim sngewbha shuh ban mutdur shaphang jong I. Phim sngewieit shuh ban kynmaw ia ka kyrteng jong I kaba la long shisien ka dawai jadu ia ka dohnud jong phi kaba myntu ka la kylla long ka bih kaba pynskuiñ ia ka. Phim sngewieit shuh ban pyrkhat ia ka rynieng jong I, ia ka long kaba kumno kumno ruh kaba la long shisien u pala ksiar ha ki khmat jong phi. Lehse lada ia ai sngewbha ia phi ei ei ruh, phim sngewkwah pdiang shuh ia ki wat la ki long kiba kordor katno katno. Phi dang iohi shen ia ka jingduna jong I, ha ka dur-ka dar, ka khmat-ka khmut; ka kjat-ka kti; ka mat-ka phad; ka jinglong-jingim bad ka spah-ka phew. Phi dang shu lap shen ba phim ladei rta shuh bad I. Phi la ngiah ban sngew ei ei shaphang jong I. Kan long ka jingiakhlad kaba sngewsih lada phi la iah kular shisien ban jngi bad I shaduh kut pyrthei hi. Kiei

kiei baroh kiba la dep ki long kam kai noh bad phi ynda haba phi la khlad noh na I.

Ynda haba phi la don ha kata ka bynta, kynmaw ba ka long ka kam ki riewbleij ban thadrong ïa la i paralok shaphang kiei kiei baroh kiba phi la ïaleh-ïakren ia phla shem mynsiem ha ki por ba la dep. Phin leh bha shibun lada phin ap haduh ba yn don mano re ba pyndap ïa ka jaka ba suda ha ka dohnud jong I kaba la pynlong da ka jingkhlad noh jong phi. Lada phi lehbeiñ-lehkhoh, phin kit u bseiñ shikhoh.

Lada i paralok jong phi i la kwah khlad, to in leh kumta. Balei phin leit pang mynsiem ko ïa kata. Phi tieng ïoh i thadrong ïa phi seh mo! Lada phim shym la leh kaei kaei kaba lah bän pynlehraiñ ïa phi, kam lah ban pynmynsaw ïa phi. Phi lah ban jaw ummat shipor, hynrei phi dei ban kynmaw ba "ka por ka pynkhiah ïa ki jingsngewsih bajylliew. bad ki jingpang dohnud bad jingpang jingmut ki jah noh"-Orison Swett Marden. Haba ka pang ka dohnud bad jingmut teng-teng ngi lyngngoh kumba kyllut kumno kiwei pat ki lah kumba ngim lah shuh ban rkhie pat. Hynrei lada phi sngew kumta, balei phim ong ;

Por ban ïakhlad te ka la poi,
Ummat sngewsih la ki kyrsoi.
Baieit, ngan leh da kumno pat
Haba phi la kwah hi ban khlad.

Kaba kum kane ka por ïakhlad teng-teng ka leit poi sha kiba la ïashong-ïasah hi ruh. Nga ïohi ba ki paralok haba ki la ïakhlad kumtei ki la pynlut ïa ki por bakordor ha kaba ïalok sngewbha bad kiwei pat. Don ruh kiba la ïathuhkhana pyrshah ïa i lok baieit thepmynsiem kum ka dak ka jinsngewpyrshah jong ki ïa ka jingïapher jingmut khyndiat khynsoit. Ka paw pynban ba kim pat sngewthuh ïa ka akor ka longïing-longsem. Wat la ngam pynrem ïa ki ban leh kumta, nga da angnud eh ba kim dei ban pynpaw ïa kaei kaei kaba pynkhlad ïa ki. Kan bha shibun lada kin sngewthuh ïa la ka jingbakla bad ka jingbym lah ïaishah jong ki ïa ki jingeh. Don na ki haba ki la khlad noh ki la leh samla wow, la i samla shisha hi ruh! Hynrei kito ki jingleh samla ki thew

shano ? Sha ito hi keiñ. Bad ynda haba ki la ïa, map pat ïalade ki shait long ka ïing kaba suk-basaiñ. Hooid don ruh kiba wei ba ki la khlad ki la khlad shisha katba kum ki jingjia bad ki daw ba sngewsih ba ki shem ha ka jingim la jong.

Lada la iehbeiñ ïa phi kumta bad lada phi dang ieit ïa ita i paralok, lada i dang sah marwei, phi lah ban khmihlynti tangba ym dei ban kyrmen ïa ka jingwanphai jong i. Ngi kynmaw ba u Petros u la kylla bha. Ka-lah ban long bad phi ruh. Kiei kito ki daw ka jingïakhlad hapdeng ki nongieit ? Katto-katne na kito ki daw jong ka jingïakhlad hapdeng ki nongkhlad ki lah ban long kine:

(1) Ynda haba ki jinglong jong ki ki la pynlong ïa ki ban sngew jakhlia ïalade hi, ki la sngew sheptieng ïaei re haba ki la don hapoh ka kynja jingpynbor bym dei por ka jingmut.

(2) Ynda haba ki la sdang ban wad iwei ïa iwei. Ki la pynbeh ïa ka jingsngew pyrshah iwei ïa iwei kaba kim ju don mynno-mynno.

(3) Ynda haba ki la shem ba ki leh ïa kiei kiei da lade hi bad iwei na ki ruh im shaniah ïa kaba leh ïwei pat.

(4) Haba iwei na ki i la leh ïa kiei kiei tang na ka bynta ban shu pynïap ïa ka jingsngew bad jingdawa ka doh, ban ïa kaba ki leh ïa kita kijuh da ka jingshlei ka jingieit.

(5) Ynda haba kim ïa sngewbha shuh ban ïaïaid lang, ïa trei lang, ïa don lang ha ki jaka bad ki kam-ki jam ba ki ju ïa don lang mynshwa.

(6) Ynda haba iwei na ki i la sngewthuh ba ka jingsngewsyaid mynsiem ba i la ju don ha lade haba i kynmaw ïa iwei pat ha ki por ba ladep ka la kylla dait-thah.

(7) Ynda haba kim ïa kheiñkor shuh iwei ïa i wei pat.

(8) Ynda haba ki la artatien shibun iwei ïa iwei pat shaphang ka bor ban ri, ka jingshida ka jinglong bad ka jingieit kyllieng.

(9) Ynda haba ki la ia tharai sniew iwei ia iwei pat bad kim ia shaniah shuh kumba mynnor.

(10) Ynda haba ki la ia sngewjew mynsiem kylliang ha ka jingladei jong ki iwei bad iwei.

(11) Ynda haba la pynpeit ia ki khmat jong shiliang na ki, bad ba iwei na ki i la lap da lade hi ba hi ba pleng ito iba i ieit im dei satia i briew iba bha kumba i la ngeit baroh shikatta.

(12) Ynda haba la pynshat kynting ia ka jingieit jong ki da ka erlong bah jong ki jingpynshoi.

(13) Ynda haba ki la sngewthuh ba kiba ha ling-ha sem jong ki kim ia sngewbha-sngewhun satia.

(14) Ynda haba ki la isih tyngeh iwei ia iwei pat haduh bym lah ia map shuh.

Ki nongkhlad ki dei ban kynmaw ba wei ba la paitlieng shisien na ka jingieit, ka lah ban ialam sha kawei pat kaba kham sniew. Katba nang mlien ka leh kumta, katta kito kiba paitlieng ki nangduh nangduh ia ka jingshaniah kiwei pat, bad kata hi ka la pynlong ia ki ban sngew pohdor ialade.

Ka long kaba bieij ban iakhlad tang namar ka daw kaba (12) haneng, namar ngim dei ban klet ba ki nong-pyniakhlad ki long ki nongpynpait-pynpra ia ka longiing-longsem bad ia ka jaid bynriew hi. Hynrei nga kubur ia ka jingkhlad kaba na kawei na kine :—

(i) Ba phi dang angnud ban pyniar ia ki pud ka jingmut-jingpyrkhat jong phi.

(ii) Ba phi dei ban kamai kumba katto katne por ha iing la I Mei.

(iii) Ba phim pat sngewlah ban bea ia la ka iing-ka sem lada phin ia kynduh kloi ia la i baieit.

Lada phi iaieit iwei ia iwei kumba phi mut, ia kita ruh lah ban jop khlem da don jingsngewsih da kaba ia-kren shai ia ki bad la i baieit. Ynda haba la iakren ia kaei kaei ha kaba shai, ki jingkyrkhu ki lah ban wan hadien. Don ruh kiba ynda haba ki la sngewthuh kylliang iwei iwei pat kiba la ia ap haduh da ki snem lyngter, bad kiba

la long ka ïing kaba suk. Lada hadien ba phi la ïakren kumta ïa ki jingshisha, bad lada ka don jingïapher, phi lah ban khlad da kaba sngewthuh.

Ito i paralok i lah ban kular ban phah skul ïa phi na lade kumba don kiba la leh shisha kumta. Hynrei lada phi kham sngew artatien, ym dei ban pdiang ïa kata, namar ka jingangnud jong phi ka lah ban ïapduh ynda wei ba phi la ïashong bad i.

Lada ki daw ki wan tynïan sha phi haduh ba phim lah mutdur shuh, iba kham lah ban ai jingsneng dei i hynmen ne i kmie jong phi hi, ym dei ki para ba ïa ryngkat ryta. Namar ki para ba dang ïadei ryta kim lah (lait tang wei ar) ban ïarap ïa phi.

Kynmaw ba hadien ka jingïakhlad,
Phin kum bakla sa bad ka Lad.
La ummat kthang phi dei ban ñiad
Namar ba dohnud ka la kad.
Phin sngewkynjah sngewtmang
Da kumwei shuh ban ong phim nang.
Ruh, haba phin ïaid ha lynti
Phin shu kum tieng khla tieng hati.

La ka long kumta ruh phim dei keiñ ban klet ba kata baroh ka long tang ka syrngiew kaba tang "shibit shen kan kynran noh," ynda haba la beh ïa ka da ka lyer ba ai jingkoit-jingkhia, bad ynda haba ka Sngithiang ka jingpynkhiah kan min nakhap ki lyoh badum jong ka mied basngewsih,

"La ïam ka sah baroh shimied
Hynrei jingkmen ka wan mynstep".

11. KA MIED BADUM KAN WAI

KUMBA ka mied ka wai hadien kawei pa kawei ka sngi, kumta ruh ka jingdum kaba kah ïa ka jingmut bad dohnud jong ki nongieit kan jah noh ynda ka wan paw ka step ba phyrnai kaba dap da ka jingkyrmen, bad ka Sngi bathiang ka jingpynkhiah ka mih na khap ki lyoh.

Ka long kaba shisha ba katto katne ynda haba ki la don ha kata ka hima jong ka jingmut kaba synshar da ka jingsngewjew, jingsngewkhriat, jingsngewsih bad kita ki la pynpohdaw la ka nusib kaba ha ka jingshisha kam dei ban long kumta. Hynrei ma phi ha ka jaka ban leh kumta, kan ïarap ban ïoh ka met kaba koit bakhiah lada phin wad ka lad ban pynhun ïalade bad ka jingkylla ki jingjia bad ki por ha ka jingim. Da kaba mut ia kaba sngewbha, leh ïa kaei kaei kum i nongjop, hooid ïaid da **kaba sngewbha lyngba erïong".**

Nga sngewthuh kumno phin sngew lada kan leit long kumta da ka jingbympoi pyrkhat. Haba nyngkong phi la sngew ba phi la ieit ia I bad hadien katto katne por la shoh tyngeh ia phi da ki Erïong Er-ngit ka jingim ha ka jingïadei jong phi bad I. La u pyrthat u ther ha ka dohnud iong phi haduh ba phin sngew ba la mong namar ki jingïaleh bajur jong ka, kan poi ka por ba ka jingmong kan koit phar. H'oid phi la iaid ha kiba bun ki bynta jong ki por ki jingmut-jingpyrkhat. Ka jingmut jong phi bad ka jingsngew jong phi shaphang ita iba phi la ieit ka la pynpaw ïa ki tusbir bapher jong ka jingsngew kumba la thoh na khmat. Wat la ki pynsum ia ki **khmat babhabriew jong phi da ki umpohliew rupa ruh, nga ngeit ki don la ka jong ka dor hakhmat Uba thew ïa ka.** Ha kata ka por ba ka syrngiew badum jong ka jingmut ka wan kah ïa phi, phi lah ban sngewsynei-sngewrit, sngewpohdaw ïalade. Phi sngew ba phim donkam ei ei shuh ha kane ka Pyrthei. Hynrei phim dei ban sngew kumta naba Uta Uba buh ïa phi Um ji, buh kulmar khlem da don ka jingthmu kaba kyrpang ïa phi.

Ngi kynmaw ba u Posthumus u la don shisien hapoh kata **ka mied badum,** bad ynda haba um lah iohi shuh ia jingshisha u la **phah pynïap la ka lok baieit.** Hynrei namar bym shym la pyniap ïa ka, nadien, hakhmat la u kthaw, **ynda haba la weng** ïa u lyoh ne syrngiew badum ka jingim **na khmat** kadohnud **bad** jingmut jong u, U da kyang jam **" O Imogen, ka Syiem** jong **nga,** ka jingim jong **nga, ka tnga** jong **nga, Imogen, Imogen" (Shakespeare).**

Ka jingmut jong phi ka dum ngaiñ haba phi pyrkhat

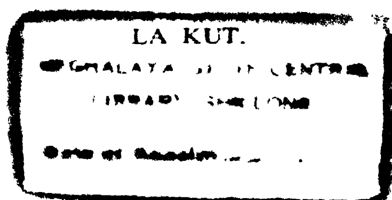
shaphang i baieit jong phi, lada la pyndum ïa ka kumta da jingstad buit kiwei kiba wad lad ban pynjot ïa ka jingieit jong phi kam long ka kam sian ban shu rai kut ia la ka jingsngew tang na kaba ki iathuh. Kumba la ïakren ha ki lynnong ba la dep, kiba kum kita kiei kiei ki long da shisha ki kynja jingpang jingmut kiba lah ban kylla jingpang tlot-pang swai. Hooid don ruh ki bym lah shuh ban leh ei ei kaba sngewbha. Ha kum kane ka por phi lah ban shu sngew tharai sniew ïa la i baieit, phi la sngewjew mynsiem. Phi sngew khriat shirukom ha la ka mynsiem. Phim iohi shuh don aiu sha pyrshah jong phi. La tap ia phi na baroh ki dong da u lyoh ba dum jong ka mied bakynjah bad bakhriat jong ka jingim hi kat haduh ba phim lah shuh ban lehkmen, leh sngewbha kumba mynnor.

U briew uba duh jingkyrmen u sngew kumjuh. U briew uba la paitlieng na ka jingieit ruh u sngew kumjuh. Kata ia ka dohnud jong u la spaiñ da u Thah ka mied ba slem tam u bnai Nohprah. Ka long kumjuh kumba ngi sngewsih, sngewsiah marwei haba uwei na kiba ha ting ha sem jong ngi ki la khlad na ngi

Phin sngew ïa ka jingkynjat jingshai kaba phylla ha la ka jingmut lada phi bishar bad peitthuh ia kiei kiei baroh kumba peit-thuh ia ki sladieng ba beh ka lyer Synrai. Ynda haba phi la lap da lade hi ia kaei kaei kaba bha bad badonburom kaba phi dei ban leh, phim shem ba kato ka jingsngew basngewsih kam lah shuh ban pynmong ia ka dohnud jong phi. Ynda haba phi la lait shisien na kito ki jingsngew, ialeh katba lah ban ym mad biang ia ki.

Nga ngeit ba haba uno uno u don hapoh kita ki jingsngew, u sngew ialade kumba uba dom-kyllut shirukom. Hynrei la dohnud ka pang, la jingmut ka tlot, phim dei ban klet ba kito baroh ki dei ban jah ha kawei ka Sngi. Ka mied badum, la ka dum katno-katno ka dei ban wai. U briew uba ju im ha India lada u leit sha ki tduh ba shatei ka Pyrthei u lah ban ym khmihlynti shuh ba ka mied badum sah lai bnai kan wai, hynrei wat kata hi ka wai.

Ha kito ki por kiba ia ka jingieit la pynkhih phaloh, la pynshat kynting, la pyntlot pynswai daei re, phi sngew ba ka jingim jong phi ka long kum hapoh ka mied badum kaba wai noh tang shu mih ka Sngi. La ka jinmut jong phi ka pisa ka dohnud ka artatien, lada phi shaniah ha U Blei ïa kiei kiei baroh, Un ai ha phi ia ka por ha kaba kito baroh kin jah noh lada phi iaid kum iba sian kumba phi long naba ka daw jong kito baroh ka long ka jingkyrmen ba la pyntud, "ka jingkyrmen ba la pyntud ka pynpang ia ka dohnud hynrei haba ka jingkwah ka la poi. ka long u dieng ka jingim" (Prov. 13:12). U dieng ka jingim uba ki sla jong u kin pynkoit phar ïa ka jingmong jong phi. Ap namar kata, ia kata ka por ha kaba phin ïoh ïa kaba phi kwah. Ka por hi kan pynkoit phar ia ka jingsngewsih ba jylliew tam bad ïa ka jingpang jingmut bajur jong phi ynda ka wan mih paw na khap ki lyoh badum rben ka Step thymmai baphyrnai bad baphuh samrkhie kaba dap da ki jingkular ïa ka jingmanbha jong phi bad kito ki jingjaw ummat kin jah lut phar. Dei hangta ba ka Mied badum ka la wai.

Second Impression Published and Printed by D. Mawlong at Scorpio Printers, Shillong.
